

**Кўнгул
махзанининг
қулфи тил ва
у тил калитин
сўз бил.**

Алишер НАВОИЙ

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqra boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2012-yil 17-oktabr, chorshanba № 83 (8524)

ЯНГИ МАҲАЛЛАДА МАКТАБ

Газетамизнинг аввалги сонларида Наманган вилоятида қад ростлаган янги уйларда ҳовли тўйларни ўтказилгани ҳақида хабар берган эдик. Яна мавзуга қайтиб, бахтли юртдошларимиз қувончига шерик бўлиш мақсадида йўлга тушдик.

Наманган шаҳридан Косонсой сари юрсангиз, намунали лойиҳа асосида бунёд этилган замонавий уйлардан иборат янги даҳа бошланади. 2009–2012 йиллари коттеж типига қурилган 147та янги ҳовлининг аксарияти ўқитувчиларга насиб этгани боис асосий кўча “Зиёкор” номи билан аталди.

Бир ва икки қаватли, кўзни қувонтирадиган кўркем иморатлар маржондек тизилган кўча бўйлаб бора-веришда ҳали бўёқ хиди кетиб улгурмаган дарвоза қаршисида тўхтадик. Янги хонадон соҳибаси билан танишдик. Педагогларга хос хушмуомала ва очиқ чехрали аёл Намангандаги 18-ихтисослашган давлат умумтаълим мактаб-интернатининг кимё фани ўқитувчиси Дилором Мўминова экан. Қарийб 21 йилдан буён ёш авлодга таълим-тарбия бериб келаётган тажрибали муаллима яқинда 19 нафар ҳамкасб қўшнилари билан ҳовли тўйини нишонлади.

(Давоми 3-бетда.)

21-oktabr — O'zbekiston Respublikasining
“Davlat tili haqida”gi qonuni qabul qilingan kun

АДАБИЙ ТИЛ ҚОНДАЛАРИ

унга роя этиш ватанпарварлик
белгисидир

Тилга давлат тили мақомининг берилиши уни ўлик тилга айланиш хавфидан халос қилади. Миллий тилнинг ўлиши эса миллий маънавиятнинг, миллий ўзликнинг ҳалокати демакдир. Шу маънода “Давлат тили ҳақида”ги қонуннинг қабул қилиниши мамлакатимиз учун жуда улкан ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий, тарихий, ҳуқуқий аҳамиятга эга воқеалиқдир. Зеро, давлат тили мамлакатда миллий яхлитликни таъминловчи асосий восита ҳисобланади. Шу маънода миллий яхлитликка эришиш, ватанпарварлик миллий тилга эътибордан бошланиши бежиз эмас.

XIX асрда яшаган француз олими М.Беллин ҳазрат Алишер Навоийнинг “Муҳокамат ул-луғатайн” китобидаги “Тилга ихтиёрсиз — элга эътиборсиз” деган ҳикматли сўзларидан таъсирланиб, 1861 йили эълон қилинган “Мир Алишер Навоий биографияси ва ижоди” китобида шундай деган эди: “Алишер Навоий ўз миллий тилининг афзалликларини инкор этиб бўлмайдиган далиллар билан исбот қилганлиги ўз халқи орасида ватанпарварликни бошлаб берганлигидан далолатдир”.

(Давоми 8-бетда.)

Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston
Milliy kutubxonasida

Жорий йилнинг 29 октябрь – 2 ноябрь кунлари Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонасида “Infolib – 2012” миллий ахборот-кутубхона ҳафталиги бўлиб ўтади.

МАЪРИФАТ БАЙРАМИ

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси, Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Матбуот ва ахборот агентлиги, «Ўзархив» агентлиги ҳамкорлигида ўтказилаётган ушбу мутолаа ва заковат байрамга қизгин тайёргарлик кўриломоқда.

Президентимиз Ислоҳ Каримов раҳнамолигида ёшларни юксак билимли ва салоҳиятли этиб тарбиялаш, уларни миллий менталитетимиз учун ёт ғоялар, «оммавий маданият»нинг зарарли таъсирларидан ишончли ҳимоялаш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Давлатимиз раҳбари ташаббуси би-

лан Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси учун муҳташам бино барпо этилиб, китобхоналар учун замонавий қулайликлар яратилгани ана шу эзгу ишларнинг амалий ифодасидир.

Мазкур зиё масканида бўлиб ўтадиган «Infolib – 2012» миллий ахборот-кутубхона ҳафталигидан қўзланган асосий мақсад халқимиз, айниқса, ёшлар ўртасида китобхонлик маданиятини ошириш ва тарғиб этиш, уларнинг ахборот-коммуникация соҳасига доир билим ва кўникмаларини мустаҳкамлаш, маърифат масканлари фаолиятини янада ривожлантиришдан иборат.

(Давоми 2-бетда.)

ИЗЛАНИШГА МОС НАТИЖА

Эришадиган натижамиз ёмон эмас: ўтган ўқув йили якунида ўқувчиларнинг билимларини ўлаштириш даражаси 98 фоизни, самарадорлик эса 83 фоизни ташкил этди.

5-бет

БОШЛАНҒИЧ СИНФДАН СЎНГ талаб ҳаммага бир хилми?

Ҳақиқатан, ўқувчилар меҳрибон биринчи ўқитувчиси билан хайрлашиб, 5-синфдан то 9-синфгача — барча болаларга бирдек қаттиққўллик ва талабчанлик билан дарс ўтадиган муаллимларга дуч келишади.

7-бет

ФУТБОЛЧИЛАРИМИЗНИНГ МУҲИМ ҒАЛАБАСИ

Ўзбекистон миллий терма жамоаси 2014 йили Бразилияда бўлиб ўтадиган навбатдаги жаҳон чемпионати 4-босқич саралаш баҳсларининг 5-турида Қатар терма жамоасига қарши майдонга тушиб, қимматли 3 очкони кўлга киритди.

15-бет

МАЪРИФАТ БАЙРАМИ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Бугунги кунда 6,5 миллиондан зиёд китоб захирасига эга ушбу кутубхона 25 мингга яқин китобхонга хизмат кўрсатмоқда. Бу ерда фойдаланувчиларни рўйхатдан ўтказиш ва адабиётларни бериш, ўқиш заллари, маълумотнома-ахборот хизмати кўрсатиш, ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий ахборот-кутубхона фондларига уланиш, сканерлаш ва рақамлаштириш, миллий библиография маълумотлари базасини шакллантириш каби йигирмага яқин хизмат турлари мавжуд.

— Давлатимиз томонидан кўрсатилаётган эътибор самарасида маърифат масканимиз фаолияти

тубдан ўзгарди, — дейди кутубхонанинг ўқиш заллари хизмати раҳбари Умида Тешабоева. — Соҳага жорий этилаётган илғор ахборот-коммуникация технологиялари зарур адабиётларни, турли маърифий ахборотларни жуда қисқа фурсатда излаб топиш имконини беради. «Infolib – 2012» маърифий ҳафталигида ҳам замонавий ахборот-кутубхона имкониятлари ҳақида китобхонлар, айниқса, ёшларни бохабар этиш, уларни мавжуд қулайликлар билан яқиндан таништиришга алоҳида эътибор қаратилади.

Ҳафталик доирасида таниқли ёзувчи ва шоирлар, мусаввир ва режиссёрлар, маданият ва санъат намояндalари, жамоат ташкилотла-

ри вакиллари билан учрашувлар бўлиб ўтади. «Кутубхона: замон ва макон оша» давра суҳбати ҳамда «Фойдаланувчилар сари яна бир қадам» мавзuida илмий конференция ахборот-кутубхоначиларни ривожлантириш, бу йўналишда замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан унумли фойдаланиш, халқаро ҳамкорликни кенгайтиришда муҳим аҳамият касб этади.

Кутубхонадаги китоблар музейига ташкил этиладиган экскурсия ёшларни нодир ва қадимий адабиётлар билан таништиради, наشريёт ва китоб савдоси соҳасидаги ташкилотлар иштирокидаги кўргазма-ярмарка янги китоблар, альбомлар, турли босма нашрлар

ҳақида кенг маълумотга эга бўлиш имконини беради.

Китобхонлик байрами доирасида ўқувчи-ёшларнинг билимини бойитиш, китобхонлик кўникмаларини ривожлантиришга оид маҳорат сабоқлари ҳам ўтказилади. Моҳир мусаввир ва фотожурналист асарларидан иборат кўргазмалар, «Энг яхши видеолаваҳа», «Тезкор қидирув», «Адабиёт билимдони», «Музыка санъати билимдони» каби ижодий танловлар, «Буюртма — 2013» маърифий акцияси, янги асарлар тақдими, кутубхона видеофондидagi фильмлар намойиши маърифат ҳафталигига янада ранг-баранглик бағишлайди.

Назокат УСМОНОВА,
ЎЗА муҳбири

Қишлоқ билан шаҳар ўртасидаги тафовут йилдан йилга камайиб бормоқда. Бугунги кунда қишлоқ болалари ҳам замонавий ўқув-лаборатория асбоб-ускуналари, ахборот-коммуникация технологиялари билан жиҳозланган мактабларда таълим олмақда. Бу эса уларнинг қалбида ўз юртига бўлган муҳаббат туйғуларини янада жўш урдиради.

Assalom, maktabim!

Шаҳрихоннинг чекка бир қишлоғидаги мўъжазгина мактабимиз ҳам бутун таниб бўлмас даражада ўзгарди, умуммиллий дастур асосида 2009 йили реконструкция қилинди. Тўртта ўқув хонаси ва каттагина спорт зали ҳам қурилиб, ўқувчилар ихтиёрига топшириди. Бу таълим-тарбия жараёнига жуда катта ижобий таъсир кўрсатди. Ўқувчиларимиз фан олимпиадалари, билимлар беллашуви ва тур-

орасида, айниқса, Зухра Темированинг иши бизни ўзига алоҳида жалб этди. Иншоода жамиятнинг ривожланишида мактабнинг ўрни, устознинг машаққатли меҳнати ўзига хос ифодасини топган. Президентимиз асарларидан олинган фикрлар, ибратли ҳикоятлар, буюк алломаларимизнинг ҳикматли сўзлари билан бойитилган. Мурғак қалбдан тўкилган сатрлар ўқувчининг ўз мактабига, устозларига самимий му-

КЕПАЖАК ПОЙДЕВОРИ

ли кўрик-танловларда турман, вилоят босқичларида муносоиб ўринларни эгаллаб келмоқда.

Бола шахсининг камол топишида унинг маънавиятини шакллантириш алоҳида ўрин тутди. Бунинг учун эса ўқувчиларни кўпроқ китоб мутлоа қилишга ўргатиш лозим. Мактабимиз кутубхонаси ҳамisha ўқувчилар билан гавжум. Улар ўзлари ўқиган асарлар юзасидан баҳс-мунозаралар, олган таассуротлари ҳақида иншо ёзадилар.

Хусусан, «Ассалом, мактабим!» иншолар танловининг қўйиб босқичи қатнашчилари ижодий ишларини ўқир эканман, уларнинг мактаб аталмиш муқаддас гўшани болаларча бегувор қарашлар билан тасаввур қилишини ҳис этдим. Биз мураббийларга берган таърифларини эса жамоамиз билан катта масъулият сифатида қабул қилдик. Албатта, иншоларнинг ҳар бирида ўзига хос фикр мужассам. Иншолар

ҳаббатини акс эттириб турибди. Шу боис ҳам унинг ижодий иши танловнинг республика босқичида юқори баҳоланди.

Бутунги кун ўқитувчисининг асосий вазифаси мустақил ва мантиқий фикрлай оладиган, оғзаки ва ёзма нутқи тўла шаклланган ёш авлодни тарбиялашдир. Бунда мана шундай кўрик-танловларнинг ўрни катта. Менимча, иншоларнинг мавзу қўламини янада кенгайтириш лозим. «Ватаним — фатрим менинг», «Оила — муқаддас гўша», «Мен танлаган касб», «Тил — миллат кўзгуси», «Анъаналаримизга содиқмиз», «Инсон қалби — муқаддас тилсон» каби мавзуларда ҳам иншолар кўрик-танлови ташкил этилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди. Чунки теран фикрлай оладиган, ҳар томонлама шаклланган саводхон ёшлар юртимизнинг эртани эгаларидир.

Рахнамоҳон СИДДИҚОВА,
Шаҳрихон туманидаги 50-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

ДИЛНОЗАНИНГ ҚУВОНЧИ

Мамлакатимизда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларида ўқитиш сифати ва самарадорлигини ошириш, тахсил олаётган ёшларни амалиётга жалб қилган ҳолда билим ва кўникмаларини кучайтириш ҳамда бандлигини таъминлаш масалаларига устувор аҳамият қаратилаётгани ўз самараларини бермоқда.

Бухоро шаҳридаги тиббиёт коллежида ўқувчи-ёшлар ҳамширалик ва даволаш иши, фармация, лаборатория-диагностика ҳамда тиббий профилактика йўналишларида малакали ўқитувчилардан сабоқ олмақда.

2011-2012 ўқув йилида ушбу коллежни битирган 1 минг 170 нафар йигит-қиз-

нинг қарийб мингга яқини бугунги кунда Бухоро вилоятидаги даволаш-профилактика ҳамда санитария-эпидемиология муассасаларида, дорихоналарда меҳнат қилмоқда. Ўнлаб ёшлар тиббиёт олий ўқув юртларида ўқишни давом эттираётир.

Бухоро тиббиёт коллежини ҳамширалик иши йўналишида

битирган Дилноза Шониезова айни пайтда Когон шаҳар тиббиёт бирлашмаси жаррохлик бўлимида ишламоқда. Дилноза чуккур билими ва салоҳияти билан қисқа вақт ичида жамоада ўз ўрнини топди. У эришяётган ҳар бир ютуғида коллежда олган таълим-тарбия муҳим ўрин тутганини мамнуният билан таъкидлайди.

Суратда: Когон шаҳар тиббиёт бирлашмаси ҳамшираси Дилноза Шониезова.

Тоҳир ИСТАТОВ (ЎЗА)
олган сурат.

КУЧЛИ ДАВЛАТДАН — КУЧЛИ ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ САРИ

Миллий матбуот марказида «Маҳалла» хайрия жамоат фонди ташкил этилганлигининг 20 йиллигига бағишланган матбуот анжумани ташкил этилди. Тадбирда фонд мутасаддилари, ҳамкор ташкилот вакиллари ҳамда оммавий ахборот воситалари ходимлари иштирок этди.

«Маҳалла» хайрия жамоат фонди республика бошқаруви раиси Анвар Аҳмедов мамлакатимизда «Кучли давлатдан — кучли фуқаролик жамияти сари» тамойили асосида инсон манфаатларини ҳимоя қилиш, демократик ҳуқуқий давлат барпо этиш ва фуқаролик жамиятини шакллантиришда халқимизнинг бой тарихий тажрибалари узвий ифодасига айланган ноёб бошқарув тизими — маҳалланинг нуфузи тобора ортиб бораётганини таъкидлади. Бу борада давлатимиз раҳбарининг шу йил

9 июлда қабул қилинган «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимлари меҳнатини рағбатлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармони муҳим аҳамиятга эгадир.

Фонд томонидан «Футболимиз келажиги», «Маҳалламиз паҳлавонлари» спорт мусобақаларини ҳар йили ўтказиш йўлга қўйилди. Шунингдек, «Саховат», меҳрибонлик уйлари ва мактаб-интернатларни қўллаб-қувватлаш ҳамда касалхоналарнинг моддий-техник базасини яхшилаш учун охириги беш йилда фонд маблағлари ҳисобидан 2 млрд. сўм сарфлангани эътиборга моликдир. Айни пайтда «Оила—маҳалла—таълим муассасаси» ҳамкорлигини янада мустаҳкамлашга эътибор янада кучайтирилмоқда.

Феруза ХОЛМУРОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

Anjuman

(Давоми. Боши 1-бетда.)

— Президентимиз ташаббуси билан шаҳар ва қишлоқларимиз инфратузилмасини ривожлантириш, ободонлаштириш ишлари бошланиб, намунали лойиҳа асосида қуриладиган турар-жойлар диёримиз кўркига кўрк қўшибгина қолмасдан, юртдошларимиз учун катта қулайликлар ҳам яратди, — дейди Дилором Мўминова. — Шинам, кенг ва ёруғ ҳовлида яшашни орзу қилардик, ниятимизга етдик. Тўрт хонали, барча қулайликларга эга коттеж эгаси бўлдик. Юксак эътибор ва ғамхўр-

— Ҳалол меҳнат эвазига йиллар мобайнида топганимиз икки-уч машинага зўрға жой бўлди. Бу ёнига яна кўпаяди, шекилли: янги уй олган педагоглардан 15 йиллик имтиёзли кредитни тўлашгунча даромад солиғи олинмас

ЯНГИ МАҲАЛЛАДА МАКТАБ

экан. Мана шундай ғамхўрлик, ўқитувчиларни моддий қўллаб-қувватлаш яна қайси юртда бор? — дейди муаллима.

Зиёкорликларнинг қай бири билан гаплашманг,

ликдан жуда мамнунмиз. Ўтган йилларда ўқитувчилар меҳнати рағбатлантирилиб, иш ҳақи бир неча баробар кўпайди. Ҳозир бир миллион сўмдан ошмироқ ойлик оламан. Турмуш ўртоғим муҳандис-қурувчи бўлиб ишлайди. Иккаламиз тоғдан даромад оиламизнинг фаровон яшашию, кредитни узиш учун бемалол етади.

Дилором Мўминованинг қўшини Муқаддам Йўлдошева эса янги даҳада қад ростлаган 30-умумий ўрта таълим мактабидида ишлайди. Билим даргоҳида ўқув-тарбия ишларига мутасадди бу муаллиманинг ҳам қувончи чексиз. Муқаддам ҳам худди Дилором каби ўз уйи бўлишини кўп йиллардан буён орзу қиларди.

— Яхши ният йўлдошимиз экан, ушалиши насиб этди. Оиламиз билан янги ҳовлига кўчиб келган кунимиз хурсандлигимдан кўзимга ёш тўлди. Шундай юртда, шундай дорилармон замонда яшаётганим, зиё аҳлига бериладиган эътибору меҳнатларимиз эътирофидан кўнглим осмон қадар юксалди. Фаровон ва осойишта турмушимизни таъминлаб, айнаикса, биз ўқитувчиларга ўзгача меҳр ва иззат-икром кўрсатаётган Президентимизга минг бора ташаккур айтаман.

Зарифа Гарипова ҳам Наманган шаҳридаги 4-умумий ўрта таълим мактабидида ёш авлодга таълим-тарбия бериб келаётган фидойи ўқитувчилардан. У суҳбат асносида ҳазил-мутойиба аралаш қилади:

— Камбағалман десанг, кўчиб бок, деганлари тўри экан, янги уйга кўчиб келиш ҳам осон бўлмади, — деди.

мамнунлик ва миннатдорлик туйғуси билан яшаётганига шохид бўласиз. Болаларнинг ҳам қувончи чексиз. Бойси, маҳаллада бунёд этилган 315 ўринли янги мактаб "Билимлар куни" байрами арафасида фойдаланишга топширилди. Таълим маскани барча шарт-шароитларга эга, замонавий ўқув-лаборатория жиҳозлари билан таъминланган. Муҳташам спорт зали, волейбол, баскетбол майдончалари ҳозирданок ўқувчиларнинг сеvimли масканига айланиб улғурибди.

— Нафақат мактабимизда, маҳалламизда ҳам стадион ва майдончалар қурилган, — дейди 30-умумий ўрта таълим мактаби директори Алишер Дадабоев. — Келгусида теннис корти, футбол майдони барпо этиш режалаштирилган. Бир сўз билан айтганда, истиқболимиз эгаларининг баркамол улғайиши учун барча имкониятлар муҳайё этилган.

Яна бир гап: мактаб ўқитувчиларидан 7 нафари айнан шу даҳада қурилган коттежларга кўчиб ўтишибди.

Янгидан барпо қилинган қишлоқ врачлик пункти, савдо-маиший хизмат шохобчалари хонадон эгалари кўчиб келган кунданок аҳолига беминнат, сифатли хизмат кўрсата бошлаган. Қолаверса, замонавий лойиҳа асосида яна 35та коттеж бунёд этилаётир. Демак, устоз мураббийларни янги ҳовли тўйлари кутаяпти.

Ғанишер АКБАРОВ,
"Ma'rifat" мухбири
Абдулла АХМЕДОВ
олган суратлар.

ХАЛҚАРО ТАЪЛИМ КЎРГАЗМАСИ

Пойтахтимизда "Талаба — 2012" халқаро таълим кўргазмаси бўлиб ўтди. Тадбир мамлакатимизнинг "Нео-Консалтинг" таълим компанияси томонидан Европа Иттифоқининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси ҳамкорлигида ташкил этилди. Унда Ўзбекистон ва Европа Иттифоқи мамлакатларининг олий таълим муассасалари, тегишли идоралари, мамлакатимизда аккредитациядан ўтган дипломатик корпус вакиллари, талабалар иштирок этди.

Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида таълим соҳасини ислоҳ қилиш бўйича амалга ошириладиган дастурлар ўзининг юксак самараларини бермоқда. Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан қабул қилинган "Таълим тўғрисида"ги қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастури баркамол, мустақил фикрловчи шахсни тарбиялаш, етук мутахассислар тайёрлашда муҳим дастуриламал бўлаётир.

Мазкур ҳужжатлар мамлакатимиз иқтисодиёти ва ҳаётининг барча соҳалари учун юқори малакали, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, таълим, илм-фан ва ишлаб чиқаришнинг самарали интеграциялашуви таъминлаш, ёшларни миллий ва умуминсоний қадриятлар асосида тарбиялаш, шунингдек, кадрлар тайёрлаш борасида ўзаро манфаатли халқаро ҳамкорликни ривожлантиришга хизмат қилмоқда.

Ушбу соҳада самарали халқаро ҳамкорлик кенг йўлга қўйилган миллий таълим моделимизнинг юқори малакали кадрлар

олиш имкониятига эга.

"Талаба — 2012" халқаро таълим кўргазмаси бу борадаги имкониятларни янада кенгроқ ишга солиш мақсадида ташкил этилди. Кўргазма иштирокчилари мамлакатимиз ва жаҳон таълим тизимида амалга ошириладиган ислоҳотлар, янгиликлар билан танишдилар.

Кўргазмада Европа Иттифоқининг Ўзбекистондаги "Темпус" дастури, "Эразмус Мундус" ва "Мэри Кюри" каби грант ва алмашинув таълим дастурлари, Британия Кенгаши ва Германия академик алмашинув хизматларининг Ўзбекистондаги ваколатхоналари, АҚШ, Буюк Британия, Швейцария, Кипр ва Малайзия каби давлатлардан халқаро университетлар вакиллари иштирок этди.

— Ўзбекистон таълим тизимида амалга ошириладиган кенг қўламли ислоҳотлар аниқ самаралар бераётир, — деди Европа Итти-

Ўзбекистон билан таълим соҳасида узоқ йиллардан буён самарали ҳамкорлик қилиб келмоқда, кўплаб лойиҳаларни амалга оширдик. Бу борадаги ишлар қўламини янада кенгайтириш муҳим аҳамият касб этади.

— Ўзбекистон билан Германия ўртасида таълим йўналишидаги ҳамкорлик

изчил ривожланиб бораётгани жуда қувонардир, — деди Германия академик алмашинув хизматининг мамлакатимиздаги ваколатхонаси раҳбари Герт Рюдигер Вегмарсхаус. — Бу борада мамлакатларимиз университетлари ўртасида ўзаро тажриба ва ахборот алмашинуви яхши йўлга қўйилган. Кадрлар тайёрлаш ва мутахассислар малакасини ошириш борасида ҳам фаол ва самарали ҳамкорлик қилишимиз. Ўзбекистонда таълим соҳаси ҳавас қилса арзигulik даражада тараққий этганига гувоҳ бўлдим. Мамлакатинингизнинг қатор университетларида бўлдим. Таълим олиш учун яратилган шароит ва имкониятлар менда унутилмас таассурот қолдирди. Шунини алоҳида таъкидлашни истардимки, Ўзбекистон ёшларининг изланувчан ва қизиқувчанлиги, билимга чанқоқ экани мени ҳайратлантирди. Мазкур кўргазмада Ўзбекистон ёшларини Германия таълим тизимида яратилган имкониятлар, университетлар фаолияти ва уларда тахсил олиш имтиёзлари билан таништиришимиз.

"Талаба — 2012" халқаро таълим кўргазмаси хорижда тахсил олиш ниятида бўлган талаба-ёшларнинг чет эллардаги олий таълим муассасалари фаолияти билан танишиши учун яхши имконият бўлди.

Ирода УМАРОВА,
ЎЗА мухбири
Отабек МИРСОАТОВ (ЎЗА)
олган суратлар.

тайёрлашга йўналтирилганининг яна бир тасдиғидир. Хорижлик ҳамкорлар билан биргаликда турли йўналишлар, жумладан, чет тилларини чуқур ўрганиш бўйича факультет ва кафедралар ташкил этиш амалиёти тобора кенгаймоқда.

Мамлакатимиз ёшлари хориждаги нуфузли таълим даргоҳларида ҳам билимини ошириш, замонавий ахборот технологияларини чуқур ўрганиш, замон талаблари даражасида таълим

фоқи элчиси, Европа Иттифоқининг мамлакатимиздаги делегацияси раҳбари Норбер Жустен. — Ўзбекистонда таълим инфратузилмасини такомиллаштириш ва ўқитувчилар малакасини ошириш борасидаги ишлар ҳам таҳсинга сазовор. Ўзбекистонлик талабалар билан бевосита мулоқот жараёнида мамлакатингиз ёшларининг интеллектуал салоҳияти юқори эканига кўп бор ишонч ҳосил қилганмиз. Европа Иттифоқи

Yangiliklarda yurt nafari

Пойтахтимизда Жанубий Кореянинг қишлоқ хўжалиги соҳасини ривожлантириш борасидаги тажрибаси ва эришган ютуқларига бағишланган конференция ҳамда мазкур соҳада қўлланиладиган Корея технологиялари кўргазмаси бўлиб ўтди.

Мамлакатларимиз ўртасида дипломатик алоқалар ўрнатилганининг йигирма йиллигига бағишланган мазкур анжуманда Жанубий Кореянинг қишлоқ хўжалигида фаолият юритувчи қатор йирик фирма ва компанияларидан қўлаб вакиллар иштирок этди.

Кўргазмада намойишга қўйилган қишлоқ хўжалиги соҳасида қўлланиладиган янги технологиялар, мева ва сабзавотларни қайта ишловчи ва сакловчи ускуналар иштирокчиларда катта қизиқиш уйғотди.

Ушбу тадбирлар икки мамлакат тадбиркорлари ўртасида фойдаланиш мўлоқотлар ўтказиш, ҳамкорликда ўзаро манфаатли лойиҳалар ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, бизнес шартномалари тузиш учун яхши имкониятдир.

Нукусда «Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми» жамғармаси, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, Халқ таълими вазирлиги томонидан ўтказиб келинаётган аънаваный «Янги авлод» болалар ижодиёти фестивалининг шахар босқичи бўлиб ўтди.

Танловда ёш истеъдод эгалари классика, вокал, миллий чолғулар, рақс, тасвирий ва амалий санъат, бадиий ижод каби йўналишлар бўйича ўз маҳоратини намойиш этди.

— Таъкидлаш жоизки, мазкур танлов фарзандларимиз орасидан истеъдодли ўғил-қизларни аниқлаш, рағбатлантириш, уларнинг ижодий ишларини кенг намойиш этиш ва тажриба оширишлари учун катта имконият яратмоқда, — дейди Нукус шахар «Камалот» болалар ташкилоти раҳбари Назира Мухторова. — Юксак савидада ташкил этилаётган бу йилги танлов ҳам ана шу эзгу мақсадларга хизмат қилади.

Энг юқори кўрсаткичларга эришган иштирокчилар танловнинг вилоят босқичида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди.

Тошкентда «Қайта тикланган энергетика соҳасидаги сўнгги ютуқлар ва тенденциялар: паст ўлчамли функционал материаллар ролидан инновацияларни бошқаришга» мавзусида халқаро илмий анжуман бошланди.

Тадбир Ўзбекистон Миллий университети ҳузуридаги амалий физика илмий-тадқиқот институти, Ўзбекистон физика жамияти, пойтахтимиздаги Турин политехника университети ҳамда НАТОнинг «Фан тинчлик ва хавфсизлик учун» дастури ҳамкорлигида ташкил этилди.

Анжуманда мамлакатимиз мутахассисларидан ташқари Бельгия, Германия, Дания, Исроил, Италия, АҚШ, Япония ва бошқа давлатлардан 40 нафардан зиёд олим ва экспертлар иштирок этмоқда.

Анжумандан қўзланган асосий мақсад — энергетикада қўлланиладиган ресурсни тежовчи материаллар яратиш соҳасидаги илмий-амалий вазифалар, устуворликлар ва истиқболларни муҳокама қилишдан иборат.

Тадбир доирасида паст ўлчамли наноматериаллар асосидаги қуёш элементларининг учинчи авлоди, паст ўлчамли материалларда термоэлектр ва водород энергетикаси, квант функционал материаллари, квант информатикаси ва криптографияда паст ўлчамли материалларни тиббий-биологик қўллаш каби мавзуларга бағишланган маърузалар тингланади, тақдиротлар ўтказилади.

Ёшлар ижод саройида «Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми» ва «Меҳр нури» жамғармалари томонидан таъсис этилган Таълим грантлари дастури ва Иқтидорли талабалар учун стипендиялар дастури ҳолибларини тақдирлашга бағишланган тадбир бўлиб ўтди.

2005 йилдан буён ўтказиб келинаётган Таълим грантлари дастури олий таълим муассасаларига шартнома асосида ўқишга кирган талабаларнинг бир йиллик шартнома пулини тўлаб бериш, Иқтидорли талабалар учун стипендиялар дастури эса ўқиш жараёнида муваффақиятларга эришган ёшларни моддий ва маънавий қўлаб-қувватлашга қаратилган.

Бу йил мазкур грантлар учун ўтказилган танловда тўрт минг нафарга яқин талаба қатнашди ва уларнинг 237 нафари ҳолиб бўлди.

Он-лайн мўлоқотда Қорақалпоғистон Республикаси, барча вилоятлардаги ёшларга «Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми» жамғармасининг маърифий лойиҳалари ҳақида атрофлича маълумот берилди. Шунингдек, яқинда Эронда футбол бўйича ўтказилган Осиё чемпионатида ҳолиб бўлган Ўзбекистон ўсмирлар терма жамоаси аъзоларига совғалар топширилди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўллаган материаллар асосида тайёрланди.

Хотин-қизлар фаоллиги ошмоқда

Тошкент ихтисослаштирилган хотин-қизлар коллежида «Хотин-қизларнинг жамиятда тутган ўрни» мавзусида тадбир бўлиб ўтди. Аёлларнинг жамиятдаги фаоллигини янада ошириш, ҳуқуқий билимларини бойитиш мақсадида ташкил этилган тадбирда ўқитувчилар ва ўқувчилар, маҳалла фаоллари ҳамда Ўзбекистон халқ демократик партияси вакиллари қатнашди.

Анжуманда «Хотин-қизларнинг жамият ҳаётида ва сиёсий ҳаракатлардаги ўрни», «Хотин-қизлар ҳуқуқларининг конституциявий кафолатлари»,

«Оилани мустаҳкамлашда таълим-тарбиянинг роли» мавзусида маърузалар тингланди. — Таълим муассасамизда

Tadbir

ҳуқуқшунослар, депутатлар билан мунтазам равишда учрашувлар ташкил этамиз, — дейди коллеж ўқитувчиси Навбахор Баратова. — «Ҳуқуқий маслаҳатхона» тўғрагимиз ҳам доимо ғавжум. Ўқувчиларимиз «Конституция — бахтимиз пойдевори», «Сиз қонунни биласизми?» сингари кўрик-танлов ва фан олимпиадаларида фахрли ўринларни эгаллаб келишмоқда.

Олим ЖУМАОБОВ,
«Ma'rifat» мухбири

В.ГРАНКИН
олган сурат.

Тил — миллатнинг кўзгуси

Ўзбек тилининг мактеби, обрў-этибори нафақат халқимиз томонидан, балки дунё ҳамжамяти томонидан тан олинмоқда. Қўлаб хорижий мамлакатларда ўзбек тили зўр қизиқиш ва иштиёқ билан ўрганилмоқда.

21 октябрь — Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳақида»ги қонуни қабул қилинган кун арафасида Тошкент шахар педагог кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш институти «Тил ва адабиёт» кафедраси педагогик жамоаси ташаббуси билан «Тил — миллатнинг кўзгуси» деб номланган илмий-амалий анжуман уюштирилди. Институт ректори, педагогика фанлари доктори, профессор Ҳамидулла Йўлдошев

Anjuman

кафедра ўқитувчилари томонидан она тили ва адабиёт фанини ўқитишнинг янги педагогик технологиялари яратилганлиги хусусида гапирди. Бу усуллардан таълим бошқа тилларда олиб бориладиган мактаб ўқитувчилари ҳам фойдаланишлари мумкин.

Х.ҚУЗМЕТОВА.

Бўш вақт хуш ўтмоқда

Ўқувчиларнинг билимини мустаҳкамлашда синфдан ташқари машғулотлар, қўшимча дарслар яхши самара беради. Янги ўқув йилида ҳам таълим сифати ва самардорлигини таъминлаш мақсадида умумтаълим мактабларида ўқувчиларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш бўйича зарур чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Мингбулоқ туманидаги мактабларда бу борада ижобий ишлар олиб боришмоқда. Жумладан, тумандаги 15-умумтаълим мактабида 22 турдаги фан ва спорт тўғралаклар фаолият юритмоқда. «Баркамол авлод» маркази, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати ва Болалар спортини ривожлантириш жамғармасининг туман бўлимлари томонидан

ҳудудлараро мусобақалар ўтказилмоқда.

Яқинда тумандаги умумтаълим мактаб директорларининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосарлари иштирокида «Умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчиларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш, қўшимча дарс машғулотларини ўтказиш орқали таълим самардор-

лигини ошириш» мавзусида семинар-тренинг уюштирилди. Тадбир доирасида бошланғич синф ўқитувчиси Р.Қаюмованинг ташаббуси билан «Болаларга беринг, дунёни!» номли мусиқий дастур, «Максадимиз озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш» мавзусидаги ҳуқуқий викторина, «Ораста қиз — маслаҳатчи бувижонлар даврасида» учрашуви ўтказилди. Мактаб тўғралак аъзолари томонидан саҳналаштирилган кўғирчоқ театри меҳмонларда катта таассурот қолдирди.

Наргиза РИСАЛИЕВА,
мактаб директорининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари

Аълочиларга адиб дастхати

Октябрь — она тили ва адабиёт фани ойлари муносабати билан пойтахтимизнинг Сергели туманидаги 268-мактабда ташкил этилган тадбирда ўқувчилар Ўзбекистон халқ ёзувчиси Худойберди Тўхтабоев билан учрашдилар.

— Тадбир аввалида устоз ёзувчимиз ўқувчиларга балалик йиллари, у пайтларда таълим олиш учун шарт-шароитнинг йўқлиги, бугунги авлод учун яратилган кенг имкониятлар, болалар адабиётининг ранг-баранглиги хусусида ҳикоя қилди, — дейди мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари С.Валибоева. — Ёш педагогларга болаларни она тилига, адабиётга ошно қилишда китобхонликнинг ўрни, дарсларни қизиқarli ташкил этишнинг аҳамияти ҳақида гапириб берди.

Шундан сўнг ўқувчилар ёзувчи асарлари асосида тайёрланган саҳна кўринишларини намойиш этишди.

Болалар адиби ўқувчилар берган «Биринчи устозингиз ким?», «Сариқ девни миниб» аса-

рингизни ёзишингизга нима туртки бўлган?» каби қизиқarli саволларга ҳаётий мисоллар орқали жавоб қайтарди.

Тадбир якунида ўқувчилар фақат «аъло» баҳоларга ўқишга ваъда бериб, адибнинг дастхати таъширилган китобларга эга бўлдилар.

Шоира МАРАҲИМОВА,
мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

Maktablar hayoti

ИЗПАНИШГА МОС НАТИЖА

Сарғона шаҳридаги 2-ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактаби вилоятнинг илғор ўқув муассасаларидан ҳисобланади. Ўқувчилар турли танловларда доимо юқори натижаларни қайд этишади. Масалан, жорий йил билимлар беллашувининг вилоят босқичида 8 нафар ўқувчи фахрли ўринларни эгаллашди. Республика босқичида эса 6-синф ўқувчиси Хондамир Рустамов география фанидан, 8-синф ўқувчиси Нилуфар Иброҳимова инглиз тили фанидан 2-ўринни эгаллаган бўлса, 7-синф ўқувчиси Ксения Денисова ҳамда 5-синф ўқувчиси Адел Ибрагимовлар рус тили фанидан 1-ўринга муносиб деб топилди. Фан олимпиадасининг шаҳар босқичида 9-синф ўқувчиси Шаҳзоджон Сатторов география фанидан 91 балл тўплаб, 1-ўринни қўлга киритди. 9-синф ўқувчиси Севара Жўраевага эса инглиз тилидан вилоят босқичида 1-ўрин насиб этди. София Баранова «Янги авлод» танловида тасвирий санъат бўйича иштирок этиб, вилоятда совринли ўрин олди. Бундай ютуқлар замирида ўқитувчиларнинг машаққатли меҳнати, ижодий изланишлари ётади.

— Ўқитувчиларимиз машғулотларни АКТ ва янги педтехнологиялар асосида олиб бориш мақсадида малака оширишди, — дейди мактаб директорининг ўқув-тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари Зухраҳон Жакбарова. — Ўқувчиларнинг ўзлаштириш натижалари до-

имо диққат марказимизда. Тенгдошларидан ортда қолаётган болалар билан индивидуал шугулланамиз. Эришаётган натижамиз ёмон эмас: ўтган ўқув йили якунида ўқувчиларнинг билимларни ўзлаштириш даражаси 98 фоизни, самардорлик эса 83 фоизни ташкил этди.

Мактабда ўқувчиларнинг спорт билан шугулланиши учун яратилган шароитлар натижасида Шерзод Шодиев ҳамда Нодирбек Асқаров Навоий шаҳрида ўтказилган «Умид ниҳоллари» мусобақаларидан баскетбол терма жамоаси таркибида фахрли ўрин билан қайтишди.

Ўқув муассасаси директори Соҳибжамол Тонготарованинг таъкид-

лашича, устоз-мураббийлар барча ўқувчиларга ўз фарзандидек қарайдилар, хатосини тўғрилаб, ютуқларидан қувонишади. Ёш мутахассислар устозлар тахрибаси ва ғамхўрлигига суянадилар. «ZiyoNet» тармоғи мактаб педагоглари учун энг яқин кўмакчилардан бири саналади. Елена Китаева «Интернетда энг яхши дарс ишланмаси» кўрик-танловининг республика босқичида 1-ўринни олгани ҳам фикримизни тасдиқлайди.

Баҳодиржон ШОКИРОВ,
«Ma'rifat» мухбири

«Ғазалхон ёшлигим» кўрик-танловида 9-синф ўқувчиси Махлиё Алимова рус ва ўзбек тилидаги бетакорор чиқиши билан томошабинларнинг олқишига сазовор бўлди. Отабек Нурматов ҳам фан олимпиадасининг шаҳар босқичида муваффақият қозониб, таълим муассасасининг нуфузини оширди. 5-синф ўқувчиси Дилдора Мамасаидова эса

ИСТЕЪДОДЛАР
МАСКАНИ

унда дўстлик ва аҳиллик
барқарор

«Тантана» болалар ашула ва рақс гуруҳи таркибида мамлакатимиз истиклолининг 21 йиллиги муносабати билан Сингапур ва Малайзиядаги байрам дастурларидека қатнашиб қайтди. Шундай қобилияти ва билимдон ўқувчилар таълим олаётган 110-умумтаълим мактабидаги тўғрақларда мутолаа, шеърхонлик ва муסיкий тадбирларни мунтазам уюштиришга эътибор қаратилади.

— Мактабимизда таълим икки тилда олиб борилади, — дейди «Шухрат» медали соҳиби Била Билова. — Турли миллат вакиллари бир партада ёнма-ён ўтириб, бир синфда билим олишади. Ўзаро дўстлик, аҳиллик ҳар қадамда кўзга ташланиб туради. Айниқса, дарсдан ташқари машғулотларда илиқ ижодий муҳит ҳукм суради.

Шоира БОЙМУРОДОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Самарқанд шаҳридаги 37-умумтаълим мактаби инглиз тили фанини чуқур ўргатишга ихтисослаштирилган.

— Чуқурлаштирилган таълим ўқувчининг фанларга қизиқишини оширади, дунёқарашини кенгайтириб, билимини мустаҳкамлайди, — дейди мактаб директори З.Акрамова. — Етарли билимга эга бўлган ўқувчининг эса илм чўққиларини забот этиши осонлашади. Қолаверса, фанлар бўйича беллашувлар, турли танлов ҳамда синовларда муваффақиятга эришиш имконияти кенгайди.

Муассаса раҳбарининг бу сўзлари-

ларининг ҳам ўрни бекиёс.

— Мана, етти йилдирки Маҳмуджон Бехбудий номидаги вилоят педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти билан ҳамкорлигимиз ижобий самарасини бериб келаётир, — дейди мактаб директори. — Туманлардан тажриба ва малакани ошириш учун институтга келган педагоглар мактабимиздаги инглиз тили машғулотларини кузатиб, интерфаол ва ноанъанавий ўқитиш усуллари, дарс ишланмалари тайёрлаш бўйича билимларини ошириб боришади. Қолаверса, Самарқанд давлат чет тиллар институти талабалари

ЎҚИТУВЧИЛАР МЕҲНАТИ

шогирдлар камолда акс этади

Бекобод туманидаги 2-умумтаълим мактабида ҳам шогирдлари ютуғидан фахрланиб юрадиган устозлар талайгина.

Мактаб вилоятдаги етакчи ўқув масканларидан саналади. Ўқувчиларнинг билимлар беллашуви, фан олимпиадалари ва бошқа танловлардаги фаол иштирокини таъминлашда илғор тажриба ва янги педагогик технологиялардан самарали фойдаланилаётгани қўл келмоқда. Феруза Аҳмедова, Гулбаҳор Аллабердиева, Хамида Маҳмудова, Абдували Ғозиев, Соҳиба Турсунова, Гулбаҳор Абдураззоқова, Феруза Абдуҳақимова сингари моҳир устозлар савий-ҳаракати туфайли истеъдод гунчалари тобора юз очиб бормоқда.

— Ёшларга компьютер технологияларини чуқур ўргатиш бугуннинг долзарб талаби ҳисобланади, — дейди Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, информатика фани ўқитувчиси Абдусаттор Жумабоев. — Мактабимиз замонавий компьютер жамланмалари билан таъминланган. Ўқитувчилар «ZiyoNet» тармоғидан фойдаланиб, машғулотларни мультиме-

диа воситалари ва электрон дарсликлар асосида қизиқarli олиб боришмоқда.

Таълим маскани «Етакчи кластер мактаб» сифатида танланган. Яқин-атрофдаги мактабларнинг ўқитувчилари ушбу муассасада АКТ бўйича билимларини мустаҳкамлаб боришмоқда. «Ўрган-ўргат» тавсиясига биноан ҳам ўзаро тажриба алмашиш йўлга қўйилди.

— Ҳозирги давр боласи жуда зукко ва билимдон, — дейди бошланғич синф ўқитувчиси Феруза Абдуҳақимова. — Уларнинг қошида ҳамиша ҳозиржавоб бўлмоғини керак. Болани кичик ёшидан эркин фикрлашга, воқеа-ҳодисалар юзасидан хolis мулоҳаза юритишга ва ўз муносабатини баён эта олишга ўргатиш бurchимиздир.

Машғулотларда болага дўстона муносабатда бўлиб, дарсларни уйғунликда олиб боришга жиддий эътибор қаратилади. Муסיқа фани ўқитувчиси Ҳамиджон Исмоилов жисмоний тарбия билан муסיқанинг ҳамоханлигини таъминлашга ҳаракат қилади. Ритмик гимнастика машғулотларида бир пайтнинг ўзида ўқувчиларнинг спорт ҳамда муסיқага қизиқишини оширишга эришилмоқда.

Ашурали БОЙМУРОД

ЧУҚУР БИЛИМ —
ЮТУҚЛАР ОМИЛИ

ни мактаб ўқувчиларининг ютуқлари ҳам тасдиқлаб турибди: 2010-2011 ўқув йилида ўтказилган билимлар синовининг республика босқичида инглиз тили фани бўйича 7-синф ўқувчиси Диёра Абдуқаҳорова, 8-синф ўқувчиси Парвина Ғафурова ҳамда 9-синф ўқувчиси Феруза Аҳмаджонова фахрли ўринларни эгаллади. Фан олимпиадасининг вилоят босқичида 9-синф ўқувчиси Регина Гайнулина инглиз тили фани бўйича ғолиб чиқди. «Самарқанд, менинг юрагимдасан!» мавзусидаги иншолар танловида ҳам 5-синф ўқувчиси Т.Маҳмудов ва 9-синф ўқувчиси Р.Гайнулина 1-ўринни қўлга киритди... Бундай натижаларга эришишда вилоят педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, Самарқанд давлат чет тиллар институти ва бошқа илм даргоҳлари билан ўрна-тилган мустаҳкам ҳамкорлик алоқа-

ҳам бизда амалиёт ўтаб, бўлажак педагог сифатида илк амалий кўникмаларга эга бўладилар. Бир сўз билан айтганда, таълим масканимиз тажриба алмашиш ва оммалаштириш марказига айланиб улгурган.

Мазкур ўқув маскани 2008 йили Япониянинг таълим грантини қўлга киритди. Бу эса педагогик жамоага ўзига хос масъулият юклаш билан бирга, иш унумдорлигига ҳам ижобий таъсир кўрсатди. Доимий изланишда бўлган инглиз тили фани ўқитувчиси Регина Мўхсинова «Энг яхши дарс» танловининг шаҳар босқичида 1-ўринни эгаллади.

Самарқанд шаҳридаги мактаблар орасида рейтинг кўрсаткичи бўйича олдинги ўринларда тургани ҳам мазкур билим масканида таълим-тарбия тўғри йўлга қўйилганидан далолатдир.

Ҳаким ЖўРАЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

МАЛАКА ОШИРИШНИНГ ЯНГИ МОДУЛИ

Мамлакатимиздаги педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтларида 132та малака тоифаси учун курсларнинг беш турдаги ўқув режа асосида олиб борилиши, дастур ва жадваллар умумий ёндашув бўйича амалга оширилиши тингловчилар эҳтиёжини эътиборга олишни биров чеклаб қўяётгани.

Ўқув жараёнини психологик ва физиологик имкониятлардан келиб чиқиб ташкил этиш ва таълим самарадорлигини таъминлаш мақсадида тизимга янгиликлар киритилмоқда. Жумладан, Абдулла Авлоний номидаги Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш марказий институти мутахассислари янги ўқув йилида малака оширишда модулли тизимга асосланиш таклифини билдиришди. Марказий институт таърибаси асосида ўқув йили бошидан

курслардаги таълим жараёни блок-модул (11 та модулли ўз таркибига олган 3та блок) шаклида ташкил этишга киришилди. 138та малака тоифаси хусусиятларини ҳисобга олувчи 25 та таянч ўқув режаси ишлаб чиқилди. Янги блок-модулли ўқув режаларда ўқитувчилар учун 6 соат, қолган тоифа ходимлар учун 8 соат «Танлов мавзулари» модули киритилиб, 72 соатлик маъруза ва 72 соатлик амалий машғулот ўрнига 52 соат маъруза ва 92 соат амалиёт белгиланди. Қолаверса,

тингловчиларни пухта ўқитиш, билимларини ҳар бир блок якунида тест синовидан ўтказиш, машғулотларда АКТ имкониятларидан тўлақонли фойдаланишга эътибор қаратилмоқда. Бу янги услуб ҳозирча бошланғич синф ўқитувчилари ва МТМ тарбиячилари учун қўлланилмоқда.

— Бир ой мобайнида 72 нафар бошланғич синф ўқитувчиси ҳамда 102 нафар тарбиячи ушбу модулли тизимда ўқиди, — дейди ТШПКҚТМОИнинг «Мақтабгача, бошланғич ва махсус таълим» кафедраси мудири Лобар Миржалолова. — Илгари педагоглар малака ошириб бўлганларидан кейин синовдан ўтган бўлишса, ҳозир ҳар ҳафта охирида тест ўтказилади.

Бунинг афзаллиги шундаки, ўқитувчилар билими мустаҳкамланиб, бўшлиқлар тўлдириб борила-

ди, фанлар ихтисослашуви ва дарсларнинг ўзаро боғлиқлиги асосида босқичма-босқич ўтилишига эришилади. «Энг билимдон тингловчи» танлови эса жараёнинг мазмунан бойишига хизмат қилаётир.

— Шайхонтоҳур туманидаги 468-мактабгача таълим муассасасида ўттиз икки йилдан буён фаолият юритаман, — дейди тингловчи Муқаддам Оқилова. — Ҳозирги давр боласига замонавий АКТ, илғор педагогик технологиялардан унумли фойдаланган ҳолда қизиқарли ўйинлар ташкил этиш талаб этилапти. Тайёрлов гуруҳларида табиат, тасвирий санъат, математика ва нутқ ўстириш машғулотларини замонавий талаблар асосида ўтказиш юзасидан ўз малакамни оширдим. Айтиш мумкинки, блок-модулли ўқитиш тизими аynan қайси жойда хато қилганимиз ва янада пухта ўзлаштиришимиз зарур бўлган бўшлиқларни аниглашда ёрдам берди.

Шоиба БОЙМУРОВА,
«Ma'rifat» мухбири.

Ta'lim jarayoniga joriy qilinayotgan yangi pedagogik texnologiyalar o'quvchilar bilimini oshirib, mavzularni puxta o'zlashtirishlariga yordam bermoqda. Har bir o'qituvchi quyida tavsiya etilayotgan usullardan ham ijodiy foydalanib, darslar maznunini takomillashtirish orqali ta'lim sifatini oshirishga erishishi mumkin.

“Charxpalak” texnologiyasidan o'quv mashg'ulotlarining barcha turlarida, dars boshi va oxirida, biror bo'lim tugatilganidan keyin, o'tilgan mavzularni o'zlashtirganlik darajasini baholashda, takrorlash, mustahkamlash, oraliq va yakuniy nazoratlarni o'tkazishda foydalanish mumkin. Mashg'ulotlarni yakka va guruh shaklida tashkil etsa bo'ladi.

O'tkazish tartibi:

1. O'quvchilar texnologiya mexanizmi bilan tanishtiriladi;
2. Sinf kichik guruhlariga ajratiladi;
3. Guruh a'zolariga tarqatma materiallar tarqatiladi;
4. Topshiriqlar avval yakka holda bajariladi;
5. Tarqatma materiallar guruh tomonidan biror belgi bilan belgilanadi;
6. Topshiriq bajarilgandan keyin (charxpalak aylanmasidek) material keyingi guruhga uzatiladi;
7. Yangi guruh materiallarni o'rganib, kerakli joylariga o'zgartirish kiritadi;
8. Keyin tarqatma material keyingi guruhga uzatiladi;
9. Tarqatma material shu tartibda guruhlar orasida aylanib chiqadi;
10. Har bir guruh a'zosi o'zi ilk bor to'ldirgan tarqatma materialni (qo'yilgan belgiga asosan) tanlab oladi;
11. Har bir guruh a'zosi javoblarini boshqalarning tuzatishlari bilan taqqoslab o'rganib chiqadi;
12. O'qituvchi aytgan

to'g'ri javobni o'z javoblari bilan solishtiradi;

13. Har bir o'quvchi to'g'ri va noto'g'ri javoblarini aniqlaydi va o'zini o'zi baholaydi.

Quyida fizika fanidan

o'tilgan darslarni umumlashtirish va o'quvchilar bilimini baholashda foydalaniladigan misol keltiramiz. (Jadvalga qarang.)

“Zinama-zina” texnologiyasidan foydalanish ham darsning yanada qiziqarli va tushunarli bo'lishiga xizmat qiladi. Mazkur usuldan ma'ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarida yakka

Sinab ko'ring

IKKI ILG'OR USUL

“Charxpalak”da aylanib, “Zinama-zina” ko'tarilamiz

№	Topshiriq nomi	Nyuton	Paskal	Arximed	Galiley	Torrichelli
1.	Gaz va suyuqliklarda bosimni o'rgangan olim		+			
2.	Richag qonunini kashf etgan olim			+		
3.	Jismlarning yuqoridan tushish va inertsia qonunini kashf etgan olim				+	
4.	Harakat qonunlarini o'rgangan olim	+				
5.	Atmosfera bosimini o'chagan olim					+
6.	“Menga uzun yog'och bersangiz, Yerni ham ko'taraman” jumlasini qaysi olimga tegishli?			+		
7.	Suyuqlik yoki gazga berilgan tashqi bosim suyuqlik yoki gazning har bir nuqtasiga o'zgarishsiz uzatiladi		+			
8.	Jismlarning boshqa jismlar bilan o'zaro ta'sirlashish natijasida olgan tezlanishi unga ta'sir etuvchi kuchga to'g'ri proporsional, jism massasiga teskari proporsional	+				

1-3ta to'g'ri javob “qoniqlik”, 4-5ta to'g'ri javob “yaxshi”, 7-8ta to'g'ri javob “a'lo”ga baholanadi.

pog'onaga savol yoki topshiriq yoziladi.

3. Har ikki tomondagi pog'onalar soni teng bo'lishi kerak.

4. Ikki o'quvchi doskaga chiqariladi va topshiriqni bir vaqtda bajarishga kirishadi.

5. Har ikki o'quvchiga berilgan topshiriqlar o'tilgan mavzu yuzasidan bir-biriga yaqin hamda o'xshash bo'lishi kerak.

6. Topshiriqni birinchi va to'g'ri bajargan o'quvchi nisbatan yuqoriroq baholanadi.

7. Baholash tartibi pog'onalar soniga qarab quyida keltirilgan mezon asosida amalga oshiriladi.

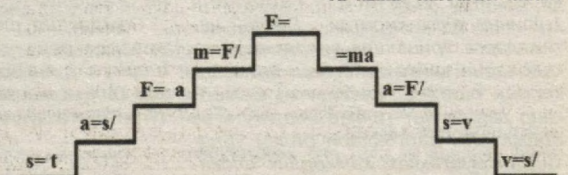
Pog'onalar to'qqizta bo'lsa: 8-9ta to'g'ri javobga “a'lo”, 6-7ta to'g'ri javobga “yaxshi”, 5ta to'g'ri javobga “qoniqlik” baho qo'yiladi.

O'tkazish tartibi:

1. Mexanika bo'limida o'tilgan mavzularga doir savollar tanlanadi.

2. Doskaga quyidagi ko'rinishda chizma chizilib, ikki tomondan har bir

B. OLIMOV,
TShPKQTMOIning
«Matematika, informatika
va fizika» kafedrasini mudiri

АСРАМАСАК, КЎЗ ҲАМ ВАҚТИНЧА

«Ma'rifat» газетасининг шу йил 25 августдаги сониди «Болам биринчи партада ўтирсин!» ёхуд синфдаги ҳар бир болага биринчи партидан жой топиб бериш имконияти мавжудлиги хусусида» мақоласини педагогик жамоамизда кенг муҳокама этдик. Муаллиф партада алмашиб ўтиришнинг саломатлиққа, хусусан, кўзга фойдали жиҳатлари ҳақида ҳам тўхталган.

Ҳақиқатан, кўриш қобилияти инсонга ато этилган энг бебаҳо неъматдир. Кўз билан борлиқни, гўзаллиқни ҳис этамиз, ранглارни фарқлаймиз. Бу гавҳар ҳаётимизни нурга, ёруғликка тўлдирди. Кўзи хиралашган, кўзойнак таққан болаларни кўрсам, эътиборсизлик қилгани учун ота-онасини айблагим келади. Ахир, улар ҳали соғлигининг қадрига етмайди: компью-

тер ўйинларига берилиш, саломатлиққа бефарқлик оқибатида кўзлари нурсизланади.

Таълим-тарбия жараёнида белгиланган қоидаларга риоя этмаслик — матни кўзга яқин келтириб ўқиш, дафтарга эгилиб ёзиш, компьютерда меъёридан ортиқ ишлаш ва бошқалар кўриш қобилиятини су-сайтиради. Бу борада боланинг қайси партада ўтириши ҳам катта

аҳамиятга эга. Кузатишларим ва мактаб ҳамширасининг фикрларидан англадимки, биринчи партада ўтирган айрим болалар яқин, орқа партада ўтирганлар эса узоқ масофани нисбатан яхшироқ кўради. Шу боис мен ҳам машгулотларда ўқувчиларга парта-сини мунтазам алмаштириб ўтиришни тавсия этаман. Бу уларнинг кўриш қобилиятини яхшиламоқда.

Ахбор РУСТАМОВ,
Нурота шаҳридаги
ихтисослаштирилган
мусиқа ва санъат
мактаб-интернати
ўқитувчиси

Aks-sado

«Ma'rifat» газетасида болаларнинг боғчага, мактабга ва юқори синфларга мослашуви тўғрисида туркум мақолалар бериб борилмоқдаки, бундай мунтазам чиқишлар кўпроқ ташкил этилса, биз педагоглар учун жуда асқотади. Жумладан, газетанинг 2012 йил 3 октябрь сониди эълон қилинган «Ўтиш даври — ўсиш даври» мақоласида кўтилган ўқувчининг 5-синфга адаптация жараёнига оид долзарб, кўпчилик педагоглар эътиборидан четда қолаётган мавзу мени мулоҳазага ундади.

БОШЛАНГИЧ СИНФДАН СЎНГ

талаб ҳаммага бир хилми?

Ҳақиқатан, ўқувчилар меҳрибон биринчи ўқитувчиси билан хайрлашиб, 5-синфдан то 9-синфгача — барча болаларга бирдек қаттиққўллик ва талабчанлик билан дарс ўтadиган муаллимларга дуч келишади. Шу аснода ўқувчиларнинг янги муҳит, янги шароитга қўниқиб осон кечмайдигани, фан ўқитувчилари эндигина бошланғич таълимни тугатган ўғил-қизларга алоҳида

эътибор билан муносабатда бўлиши, уларга юқори синфларда ўқийдиган ака-опалари билан бир хил талаб қўймаслиги зарур. Бу борада боладаги физиологик ва руҳий ўзгаришларни теранроқ англайдиган мактаб психологи ёрдамига таяниш фойдадан холи эмас.

Фазилят МУРОДОВА,
Жиззах туманидаги 18-мактаб
ўқитувчиси

So'ragan edingiz

МУАММО ЕЧИМИ ҚАЧОН ТОПИЛАДИ?

Машгулотга дарсликсиз, тайёргарликсиз кириб, самарадорликка эришиш қийин. Ўқув адабиётлари ўқувчининг билимини мустаҳкамлайди, дунёқарашини кенгайтиради. Шу маънода меҳнат таълими фанидан ҳалигача дарсликлар ишлаб чиқилмагани ачинарлидир. Мутасадди ташкилотлар муаммога ечим топиш учун бош қотиряптими?

Нодира ҒАФФОРОВА,
Қумқўрғон туманидаги
49-умумтаълим мактабининг
меҳнат таълими фани ўқитувчиси

Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 16 августдаги 390-сонли ҳамда 2012 йил 15 майдаги 130-сонли қарорлари асосида тасдиқланган таянч ўқув режанинг давлат компонентида меҳнат таълими фани 1—9-синфларда жами 407 соат ўқитилиши белгиланган. Умумтаълим мактабларида ушбу фанни ўқитишдан асосий мақсад ўқувчиларга меҳнат жараёнлари, касб асосларини (технологиясини) ўргатиш, касб-хунарга йўналтириб боришдан иборат.

Ўқувчилар ўз устида мустақил ишлаши ва билим олиши учун ўқув адабиётлари зарур бўлса-да, ҳақиқатан, ҳалигача меҳнат таълими фанидан дарсликлар чоп этилмаган. Муаммони ҳал этиш мақсадида Халқ таълими вазирлигининг буйруғига биноан танлов асосида 1—5-синфлар учун янги дарсликлар яратилди. Айни пайтда 2-, 3-, 4-, 5-синфлар учун мўлжалланган дарсликлар чоп этилиб, очик савдога чиқарилиши режалаштирилмоқда.

E-mail:
info@marifat.uz

Айтиш жоизки, умумтаълим мактабларида фан йўналиши бўйича дарсликлар йўқ бўлса-да, Халқ таълими вазирлигининг www.uzedu.uz ва Республика таълим марказининг www.rtm.uz сайтларида ҳамда «Ma'rifat» газетаси, «Таълим технологиялари», «Мактаб ва ҳаёт», «Умумтаълим мактаблари методикаси» журналларида фанга оид янгиликлар, дарс ишланмалари, методик тавсиялар бериб борилмоқда.

З.ШАМСИЕВА,
Республика таълим
марказининг
меҳнат таълими фани
методисти

ТЎҒРИ ЁЗИШНИ БИЛАСМИЗМИ?..

1993 йил 2 сентябрда қабул қилинган «Лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосини жорий этиш тўғрисида»ги қонун ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 1995 йил 24 августдаги «Ўзбек тилининг асосий имло қоидаларини тасдиқлаш ҳақида»ги қарорига асосан мамлакатимизда янги ўзбек алифбоси жорий этилди.

Kuzatuv

елим — yelim; қаер — qayer.

Бунини тушунмаслик оқибатида баъзи ҳужжатлардаги исм-фамилия ёки пешлавларнинг қисқартма шаклда ёзишда чалқашликларга йўл қўйилмапти. Аслида, исм қисқартирилганда Yu. Ochilova эмас, Y. Ochilova, Ya.Valiyev эмас, Y. Valiyev, Yo. Jabborov эмас, Y. Jabborov тарзида ёзилиши керак. Чунки янги ўзбек алифбосида фақат учта ҳарф бирикмаси мавжуд: sh, ch, ng (ш, ч, нг). Шундай экан, «Автомобилга ёнилғи қуйиш шохобчаси» — AYOQSH эмас, AQOSH, «Фуқаролик ҳолати далолатномаси ёзиш» — FHDOY эмас, FHNDY деб ёзилса, қоидага мувофиқ бўлади.

Айни пайтда кирилл алифбосидаги «ц» ҳарфи-

нинг ёзилишида ҳам айрим қўпол хатолар учраётми. Аслида, бу ҳарф янги имлода қуйидагича ёзилади: а) сўз бошида, сўз охирида, олд қўшимчадан кейин «s»: кварс — kvars, антициклон — antisiklon; б) ундоддан кейин «s»: акция — aksiya, лекция — leksiya; в) ундилдан кейин «ts»: офицер — ofitser, глицерин — glitserin.

Алифбони чаманга менгизгим келади. Имло қоидаларига амал қилиш эса ана шу бўстондан саралаб, ажойиб гулдаста ясашга ўхшайди. Кимнинг гулдастаси чиroyли чиқиб эса беҳато ёзишиб, саводхонлик даражасига болиқ.

Саид БОЛТАБОВЕВ,
Бекобод туманидаги
45-умумий ўрта
таълим мактабининг
ўзбек тили ва
адабиёти фани
ўқитувчиси

САВИЯСИЗ МАТН ЎҚИТУВЧИНИ УЯЛТИРАДИ

«Бир куни осмонда қушлар подшоҳи — бургут учарди. Тўсатдан осмонни булут қоплаб, қалин қор ёғди. Ҳамма ёқ оппоқ, қаерда осмон, қаерда ер эканини билиб бўлмасди. Шу вақтда қанотлари қиличдай, тумшуги ханжардай бургут уяси-га қайтарди.Бургут қандай баландликда уяётганини унутдим ё алахсидими, бориб қояга урилди... Қулаб тушди-ю, бироқ ўлмади. Қиличдай қанотлари синди, лекин юраги урарди, ўткир тумшуги ва темир панжаларига зарар етмаганди.

Бургут яшаш учун курашди, қанотсиз овқат топиши, душманларидан ҳимояланиши қийин бўлди. Тоддан тошга тирмашиб, ўзи уя қўйган қояга кун сайин кўтарила бошлади. Уша юксакликдан атрофни яна кўргиси келарди...»

Бу хикоятни Расул Ҳамзатовнинг «Менинг Догистоним» асаридан ўқидим. Қизиги, юрагида ўт ёниб турган бургут алал-оқибат курашувчанлиги туфайли одамга — тоғликка айланади. Ёзувчи яна бир неча шеърлар, воқеаларни муқояса қилиб, кўзда мағрур қанот қоқайтган ҳар бургут тоғликлар назарида мард ва жасур бир йигитнинг юраги эканини таъкидлайди.

Асарни мутлолаа қилар эканман, таассуротларим бойиб, китоб деган маънавий хазинага ихлосим янада ортиди. Ушбу сатрларни ўқувчиларимга ҳам ўқиб бердим. Уларнинг нигоҳларидаги завқ ва ҳаяжонни кўриб, бадий асар инсон тафаккури парвозида бакуват қанот бўлишига яна бир бор шондоним. Шу орада «Бургут» шеърини ўқишга тўри келди, унда бургут қулағидан таърифланади:

Икки метр келар бургут,
Қанотини ёзган чоғ.
Унга маскан саҳролару
Баланд, тик қояли тоғ.
Киш фаслида бу ўтроқ қуш
Пастликларга йўл олар.
Тизилқумда типратикан,
Тошбақага чов солар.
Қумсичқон юмронқозик,
Жайронларни овлар у.

Bezovta fikr

Ўлакани пайқаб қолса,
Ахлатларни қавлар у.
Гоҳ тувалоқ, қакликларга
Хужум бошлар бу йирткич,
Хонаки қуш авлодлари —
Жўжаларга бермас тинч...
154-машқ топириғига
кўра, шеърни ифодали ўқиш,
от сўз туркумига оид сўзаларни
аниқлаш, қуш ва хайвон
номларини алоҳида ёзиш,
отларнинг ёзилишини ёдда ту-

тиш ўқтирилади. Натижада ўқувчи бошқа бир неча сўзлар орасида «ўлакса», «ахлат» қабиларни ҳам қайта-қайта ўқиши ва ёзишига тўғри келади. Назаримда, бу тасвирлар анча жўн, бургутнинг юксак парвоз, чўнг виқор рамзи сифатидаги қиёфаси очиб берилмагандек.

Шеърдаги: «Хонаки қуш авлодлари — Жўжаларга бермас тинч...» сатрлари мунозарали. Аввало, жўжаларга нисбатан «хонаки қуш авлодлари» дейиш мантиқан тўғримиқан? Бундан ташқари, «Жўжаларга бермас тинч» сатри услубан тўғри қурилмагани сезилиб турибди. Чунки феъл «бермас» шаклида келса, «тинч» эмас, «тинчлик» сўзи қўлланилиши лозим. Бу ерда «тинч» сўзи

«йирткич»га зўраки қофия тарзида ишлатилган. Модомики, шундай зарурат туғилар экан, сатрни «Жўжаларни қўймас тинч» тарзида тузиш мақсадга мувофиқ бўларди.

Гоҳо шу каби ҳолатлар ўқитувчини ноқулай вазиятга тушириб қўядики, ҳали дунёқараши тўла шаклланиб улгурмаган ўқувчи қошида қандай йўл тутишга иккиланиб қоласан киши. Дарсликлардаги матнлар савиясига янада жиддий эътибор қаратилса, таълим-тарбия сифати бундан-да тақомиллашган бўларди.

Ойдина ТУРСУНОВА,
Чуст туманидаги
55-умумтаълим мактаби
бошланғич синф
ўқитувчиси,
халқ таълими аълочиси

Саҳифани Ҳамза АБДУЛЛАЕВ тайёрлади.

АДАБИЙ ТИЛ ҚОИДАЛАРИ

унга риоя этиш ватанпарварлик белгисидир

(Давоми.
Боши 1-бетда.)

Давлат тили ҳақидаги қонун ўзбек тилининг мамлакатимиздаги мақомига юридик тус берди ва унинг қўлланилиши ўрни ва унга муносабат қонуний асосга эга бўлди. Бугунги кунда мамлакатимизда қонун моддаларининг ҳаётга татбиқи кўзга ташланмайдиган бирор бир соҳа йўқ. Аммо адабий тил меъёрлари риоя этмаслик, «кашфиёт»лар қилиш (масалан, меърий-хукуқий ҳужжатларда айрим ҳоллар қўлланилган «тешишча» сўзи ўзбек адабий тилида мавжуд эмас), адабий тил бирликларини нотўғри ёки ноўрин қўллаш (масалан, «ўзгартириш» ўрнига «ўзгартиш» сўзини ишлатиш) билан боғлиқ ҳолатлардан кўз юмиб бўлмайди. Албатта, бунга сабаб бўлувчи объектив ва субъектив омиллар бор. Баъзи кишиларда давлат тилига эътиборнинг суст-

лиги, бекорлик ва лоқайдлик, тил маданиятининг пастлиги, адабий тил бўйича саводхонлигининг етарли эмаслиги кибиларни субъектив омиллар сифатида кўрсатиш мумкин.

Маълумки, ўзбек тили ҳам, бошқа тиллар каби ранг-баранг нутқ турларидан иборат: шевавий нутқ, арготик нутқ, жаргоник нутқ, адабий нутқ, вульгар нутқ, варвар нутқ ва ҳоказо. Бизнинг хоҳиш-иродамиздан қатъи назар, ўзбек тили уларнинг барчасини ўз ичига олади. Давлат тили сифатидаги ўзбек тили эса унинг адабий кўриниши демакдир. Яъни давлат тили адабий нутққа, адабий тил меъёр ва қоидаларига асосланади. Бу «Давлат тили ҳақида»ги қонуннинг 7-моддаси билан мустаҳкамланган: «Давлат тили расмий амал қиладиган доираларда ўзбек адабий тилининг амалдаги илмий қоидалари ва нормаларига риоя этилади».

Адабий нутқ оғзаки ва ёзма кўринишларга эга. Демак, расмий доираларда адабий тилнинг ҳарикки шакли ҳам белгиланган илмий меъёрлар асосида муомалада бўлиши лозим. Ёзма нутқ меъёрлари «Ўзбек тилининг асосий имло қоидалари»да кўрсатиб берилган ва қонун йўли билан мустаҳкамланган. Аммо бу фикрнинг оғзаки нутққа нисбатан қўллаб бўлмайди. Ўзбек тилининг асосий талаффуз қоидалари юридик мақомга эга эмас.

Шу билан бирга, мазкур моддалаги баъзи ўринлар изоҳталаб, уларни тегishли қонун ҳужжатларида ойдинлаштириш керак бўлади. Айрим мисоллар келтирамиз:

1. Расмий амал қиладиган доира. Бундаги «расмий» доира тушунчаси — кенг қамровли ва умумий. Масалан, қонун моддаларида лавҳалар, эълонлар, нархномалар ва бошқа кўргазмалар ҳамда оғзаки ахборот матнларининг давлат тилида расмийлаш-

тирилиши ва эълон қилиниши ҳамда бошқа тилларда таржимаси берилиши (20-модда), корхоналарда ишлаб чиқариладиган маҳсулот давлат тилидаги ва бошқа тиллардаги ёрлиқлар, йўриқномалар, этикеткалар билан таъминланиши (21-модда), республиканинг маъмурий-ҳудудий бирликлари, майдонлари, кўчалари ва географик объектларининг номлари давлат тилида акс эттирилиши (22-модда) алоҳида таъкидланган. Лекин ушбу моддалар объекти, амалиёти билан боғлиқ муҳитни расмий доира дейиш мумкинми? Савдо-сотиқ, овқатланиш, хизмат кўрсатиш соҳалари расмий доира сифатида қаралиши керакми? Ҳаммага маълумки, ҳаридорлар ва мижозлар билан иш қўриладиган соҳаларда қайси тилда ёзиш кўпроқ фойда келтирса, лавҳалар ўша тилда ёзилади: «Boutique», «Yahoo», «Денежные переводы», «Европейская кухня» каби.

Демак, расмий доира ту-

шунчасини тегishли қонуний ҳужжатларда ойдинлаштириш зарурати бор. Бунда «Давлат тили ҳақида»ги қонуннинг 3-моддасида баён этилган «Ушбу қонун тилларнинг турмушда, шахслараро муомалада ҳамда диний ва ибодат билан боғлиқ удумларни адо этишда қўлланилиши тартибга солмайди» деган фикр таъин бўлиб хизмат қилади. Бу эса давлат тилига асосланган адабий тил нормаларига қатъий риоя қилиш қамровини муайянлаштиради.

2. Ушбу модданинг «амалдаги илмий қоидалари ва нормаларига риоя этилади» дейилган қисмидаги риоя этилади кесимидан англашилган ҳукм ҳам аниқ эмас. Уни турлича тушуниш мумкин: «риоя этиш керак», «риоя этиш лозим», «риоя этиш зарур», «риоя этиш шарт», «қатъий риоя этилади» ва ҳоказо. Чунки феълнинг ҳозирги-келаси замон шакли умумзамон шакли, умуммайил кўрсат-

кичидир. Агар ушбу ноаниқлик бартараф этилмаса, матндан барибир «амалдаги илмий қоида ва нормаларига риоя этиш ҳам бўлади, риоя этмаса ҳам бўлади» деган фикр уқилаверади.

3. Бу ойдинлаштириш унга риоя этиш-этмаслигининг оқибатини белгилайдиган — риоя этмаса, нима бўлади деган саволга жавоб тайинланади. Атоқли ёзувчи, адабий тил жонқуяри Абдулла Қаҳҳор «Йўл ҳаракати қондасини бузган кишига милиционер хуштак чалиб, жарима солади, лекин адабий тил қоидаларига ҳилоф иш тутган кишига нега чора қўрилмади», деган эди. Йўл ҳаракати қоидаларини бузганлик учун маъмурий чора қўрилмаса, унга ҳеч ким амал қилмайди. Демак, қонун ҳужжатларида зарур ҳолларда адабий тил меъёрларига амал қилиш мажбуриятининг ҳам қатъийлаштирилиши, қонунбузарлик ҳолларига маъмурий жавобгарлик тусини бериш фуқароларнинг давлат тилига ҳурмат маданиятининг янада ошишига олиб келади.

Бахтиёр МЕНГЛИЕВ,
ЎзМУ профессори

Chunki bu maqol oshni it va itga o'xshaganlargina yemaydi, inson esa, aksincha, taomni o'zgalar bilan baham ko'radi, yolg'iz taom yeyolmaydi, degan mazmundadir.

«Агар ўзбек тилининг сўз ва иборалари замону мақон нуқтаи назаридан чекланмай йиғилса, дунёдаги энг кўп сўзли луғатлардан улуғроқ луғат тузиш мумкин». Академик Алибек Рустамовнинг бу сўзларида ҳеч бир муволаға йўқ — айни ҳақиқат. Устод олимнинг ўзи ана шу эътиқодида соҳиб туриб, умри бўйи она тилимиз — ўзбек тилининг гоят бой тил эканини кўрсатувчи, софлиги учун курашувчи мақолалар ёзиб келади, радиоэшиттиришлар олиб боради, китоблар битади. Айниқса, жонқуяр устоднинг «Сўз хусусида сўз» китоби она тилимиз фидойиларининг ишончли ҳамроҳига айланган. Биз бугун ана шу китобдан айрим парчаларни эътиборингизга ҳавола этаётимиз.

«Нур устига ало нур». Аввало шунга айтиш керакки, адабий тил нуқтаи назаридан «устига ало» дейиш тўғри эмас, ё «нур устига нур» ё «нур ало нур» дейиш керак. «Нур устига ало нур» деганда «устига» ёки «ало» сўзи ортиқчадир. Чунки «ало» дегани «устига», аниқроғи, устида деган маънодадир. Ҳозир кўпчиликка «ало» сўзининг маъноси номаълум бўлгани учун иборатга «устига» сўзи қўшилган, шу билан бирга, илгари иборанинг аслида «ало» сўзи

нутқда яхшиликнинг олий мартабасига нисбатан «нур устига ало нур» шаклида ишлатилган. Шундан кейин бу ибора «нур устига нур» тарзида устама яхшиликка нисбатан ҳозирги адабий тилда ҳам қўлланилган бўлган. Аммо мазкур нурлар нури назарда тутилганда «нур ало нур» ёки «нур устида ё устидаги нур» дейилади. Шундай қилиб, бир иборадан ҳозирги адабий тилимизда икки маънодаги икки ибора вуҷудга келган. Бинобарин, сўзловчи бу ибора-

ошни ит емайди» дейилди. Агар бола бирор нарсани ўзи ҳам емай, бировга ҳам бермаса, унда у болага, итлик қилди, дейилади. Чунки ит ўзи тўйгандан кейин ҳам ириллаб, овқат олдиға бошқаларни йўлатмайди.

Демак, шериклик ошни ит эмас экан, инсон бола-си эса ақлли, эси, ҳуши бўлгани учун шериклик ошни ер экан ва бу унинг инсоний хусусияти экан.

Юлдуз билан боғлиқ «истараси иссиқ» деган ибора бор бўлиб, юзида яхшилик аломати сезилиб турган, илиқ муомалали кишига нисбатан ишлатилади ва бундаги «истара» юлдуз маъносидagi «истора» ёки «ситора» сўзидир. «Астрономия», «астрология», «астрофизика» деган сўзларнинг «астро» қисми ҳам ана шу «истора»га таърихан алоқадордир.

Демак, «истараси иссиқ» луғавий жиҳатдан юлдуз иссиқ дегани экан. Юл-

ўтнинг оти бўлади ва бу ҳолда унинг меҳр қисми инсон, эр маъноларига эга бўлган «мартия» сўзининг ўзгарган шакли бўлиб чиқади. «Мандрагора» сўзининг «мандра» қисми ҳам ана шу «мартия» сўзига алоқадордир. Ҳозирги «мард» сўзининг асли ҳам «мартия»дир. Демак, «меҳргий» сўзининг луғавий маъносини «қўёшўт» ва «инсонўт» деб тушуниш мумкин экан.

Буларнинг тўғриси «инсонўт» бўлиб, мазкур ўсимликнинг томири шаклан инсонга ўхшаган бўлгани учун уни «меҳргий» деб атаганлар. Аммо «меҳргийси бор» деган иборанинг келиб чиқишига «меҳр»ни ҳозир машҳур бўлган шафқат, муҳаббат маъносига тушуниш сабаб бўлган.

«Дарс» билан «сабоқ» ҳамда «ўқиш» ва «таҳсил» сўзлари орасида ҳам маъно фарқи бор. Булардан «сабоқ» сўзининг шаклига

лардан бўлгани учун унга шахсий аралашув қўйилмаган салбий натижаларни келтириб чиқаради.

Бу масалага тўхташимиздан мақсад, сизларни ҳар бир масалани теран ўғаништига, жумладан, ўзбек тили билан боғлиқ жумбоқларга ҳам аҳамият бериштига ва уларни ҳал этишда фаол иштирок этишга даъват қилмоқдир.

Энди мазкур тўртта сўзнинг маъно фарқларига келсак, биринчи фарқ шундаки, «дарс» ва «сабоқ» сўзлари ҳам ўқувчига, ҳам ўқитувчига тегishлидир. Булар ҳам ўрганишни, ҳам ўргатишни билдиради. «Ўқиш» ва «таҳсил» сўзлари эса фақат ўрганувчига тегishлидир. Бу фарқ мазкур тўрт сўзни иккитадан иккига бўлувчи фарқдир.

Аммо «дарс» билан «сабоқ» ва «ўқиш» билан «таҳсил» сўзлари ўртасида ҳам маъно фарқи бор. «Сабоқ»нинг «дарс»дан биринчи

ҳам изоҳ беришимиз керак. Бу сўз мумотоз адабиётда, Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий, Абдулла Қодирий, Гафур Ғулом каби шоир ва ёзувчиларнинг асарларида ҳам «сабақ» шаклидадир, яъни иккинчи унли «о» эмас, «а»дир. Бу талаффуз, яъни «сабақ» талаффузи баъзи шеваларда ҳам сақланган. Аммо имло луғатларида ва ўзбек тилининг изоҳли луғатида «сабоқ» шакли берилган. Шунга биноан бу сўзни адабий нутқда «сабоқ» деб талаффуз қиладилар ва шундай ёзадилар. Бундай қилинишига етакчи деб ҳисобланган шахар шеваларида «ўроқ», «қулоқ», «сўроқ», «тароқ» каби бирдан ортиқ бўғинли сўзларнинг охиридаги «қ» товуши олдидаги унингнинг «а» эмас, «о» деб талаффуз этилиши сабаб бўлган. Мақсад мазкур сўзни имло қондасига мослаштириб, ўқувчиларга имлони енгиллаштириш бўлган. Лекин бундай сунъий енгиллаштиришнинг саводнинг қадимига олиб келиши ҳисобга олинмаган... Гиперфонемалярнинг имлода сўзи таркибида сақланган. «Гий» асли «гий», ўт дегани. Ўша луғатда яна меҳргийга, томири инсон шаклига эга бўлган ўт, деб маъно берилган. Бунда меҳргий юнонча ва русча номи «мандрагора» бўлган

фарқи шуки, дарс ҳажман чекланмаган, «сабоқ» чеклангандир. Сабоқ ўқиш ёки ўқитишнинг бир мартадагисини билдиради, дарснинг бир учрашув учун мўлжалланган бўлган ёки шу бир учрашувда ўтилган бўлаги ва ўтилиши ҳам ўргатувчи, ҳам ўрганувчи учун «сабоқ» ҳисобланади.

Бу сўзлар орасида ҳозир унутилиш даражасига келиб қолган яна бир фарқ бор. Бу шундан иборатки, «дарс» сўзи умумий маънода эмас, махсус маънода таълимга нисбатан қўлланилади, илмни ўқиб ешитириш ёки ўқимасдан оғзаки баён этиш тушунилади. Бунинг баён қилинмоғи «дарс айтмоқ», тингланмоғи «дарс тинглатмоқ» дейилади. Шу йўл билан ўргатмоқ «дарс бермоқ», ўрганмоқ «дарс олмақ» дейилади. «Ўқиш» билан «таҳсил» орасидаги фарқ шундан иборатки, «таҳсил» сўзи ўрганишнинг тури жиҳатдан «ўқиш» сўзига нисбатан чекланган бўлиб, фақат олий ўқув юртидаги ўқишга нисбатан қўлланади. Масалан, «Фалончи университетда таҳсил қўрди» дейилади, лекин «мактабда таҳсил қўрди» дейилмайди. Аммо «ўқиш» сўзи ҳаммасига нисбатан қўлланади. Ундан ташқари, «ўқиш» сўзи «мутолаа» маъносига ҳам ишлатилади.

«ОНА ТИЛИМИЗ» TOPQIRLIK MASHQLARI

О') Zanjir holdida: 1. Alisher Navoiy asarlaridan foydalanuvchilar uchun XVI asrda tuzilgan ilk izohli lug'at. 2. Biror sohaga xos tushunchani aniq ifodalovchi so'z. 3. Qarama-qarshi ma'noli so'zlar. 4. Til tuzilishining bir so'z doirasida grammatik ma'nolarni ifodalash vositalarini qamrab oluvchi qismi. 5. So'zlovchi va so'zlovchidan boshqa shaxsni anglatuvchi o'lmosh.

2) 6. Gapda ish-harakat tarzini ifodalovchi bo'lak. 7. Tildagi barcha so'zlar majmuyi. 8. Kelishiklardan biri. 9. So'z ko'rki. 10. So'z o'yini. 11. Harakat, holat va hodisani bildiruvchi so'zlar turkumi.

3) Bo'yiga: 12. Hindistonda boburiylarning ona tilini saqlab qolishlarida muhim ahamiyatga ega bo'lgan, Avrangzeb saroyida xizmat qilgan Muhammad Yoqub Chingiy tomonidan tuzilgan uyali lug'at namunasi.

Yoylar bo'yicha: 12. Gapdagi asosiy bo'laklardan biri. 13. Maqoldan: ... xazinasi — til. 14. Tovushning yozma nutq uchun qabul qilingan shakli, belgisi. 15. Tilda so'zlarning ma'no farqini belgilovchi, ularni bir-biridan farqlashga xizmat qiluvchi tovush birligi.

4) Eniga: 16. Predmetning belgisini bildiruvchi so'z turkumi. 17. «Ora» so'zining kitobiy atamasi. 18. Tinish belgisi.

Bo'yiga: 16. Grammatika bo'limi.

5) Bo'yiga: 19. O'zbek tilshunos olimi, akademik, «Badiiy nutq stilistikasi» asari muallifi. 20. Tildagi yozuv shakllarining ma'lum tartibda joylashgan majmuyi. 21. Tilshunoslikning nutq tovushlarining hosil bo'lish usullari, akustik xususiyatlari va tarkibini o'rganuvchi bo'limi.

6) Eniga: 22. So'zlovchining nutqi qaratilgan boshqa bir shaxs yoki predmetni bildiruvchi so'z.

Bo'yiga: 23. Predmet bildiruvchi bo'lakka tobelanib, uning belgisini anglatuvchi, gapning ikkinchi darajali bo'lagi.

7) Bo'yiga: 24. Gapda o'tlardan keyin kelib, ularning boshqaruv yo'li bilan tobelanishini ko'rsatuvchi yordamchi so'z. 25. Ona tili va adabiyotdan yozma ish. 26. Predmetni anglatuvchi so'z turkumi.

8) 27. Xabar mazmunidagi gap. 28. O'tning va o'tlashgan so'zlarning boshqa gap bo'laklariga munosabatini ko'rsatuvchi shakllari tizimi. 29. Gapdagi bosh bo'lak. 30. Ona tiliimizga berilgan mavqe.

9) 31. Tiliimiz matnida qo'llanilayotgan yozuv. 32. So'zlashuvdagi til. 33. Mukammal lug'at.

10) Bo'yiga: 34. Maqoldan: ...ga zavol yo'q. 35. Tinish belgisi. 36. Gapning bosh bo'lagi. 37. Predmetning miqdorini bildiruvchi so'z turkumi. 38. Tinish belgisi. 39. Chin, haqiqiy so'zlar ma'nodoshi.

Diagonalalar bo'yicha: 36. Fe'ning ish-harakat belgisini anglatuvchi shakli. 37. Fe'ning predmet belgisini bildiruvchi shakli.

«TILIMIZ E'ZOZI» MUAMMONOMASI

Avvalo quyidagi hikmatli misralar va maqollarda keltirilib, raqamlarga ifodalangan kalit so'zlarni toping.

Yusuf Xos Hojib: 1. Er e'lti ish ila qarimas o'zi, Biri yaxshi fe'l-i biri 22, 17, 16 so'zi.

2. Ko'ngil bilan tilni 15, 11, 28, 6, 1 tut.

Abdurahmon Jomiy: 3. O'tob bilan oy ham so'z birla 6, 2, 21, 16, 2, 3, Falak aylanishin bilgil so'z bilan. Alisher Navoiy: 4. Tilga ixtiyorsiz — 26, 4, 7, 2 e'tiborsiz.

5. So'z guharig'a erur, ancha 16, 2, 6, 2, 25,

Teng bo'la olmas anga gavhar — sadaf. Ganj berib bo'lmas ekan tutsa ko'z, Ulcha qilur vaqtida bir yaxshi so'z.

6. Aytur so'zni ayt, 2, 10, 15, 18, 2, 5 so'zdan qayt.

Zahiriddin Muhammad Bobur: 7. Birovning kim birovdin ko'ngli qolur, Kishi 10, 17, 20 so'z birla ko'nglin olur.

Sa'diy Sheroziy: 8. 14, 1, 4, 1, 14 so'zlagil, hurmatning to'kmagil.

Xorazmiy: 9. Ko'ngul bahorini so'z erur gavhari, 27, 2, 24, 8, 3 boshini so'z erur afsari.

Haydar Xorazmiy: 10. So'zda 13, 26, 6, 2, 13 ma'no-yu ma'nida zavq.

So'zlaguvchida so'z suxun dard-u shavq.

O'zbek xalq maqollari: 11. Til — 9, 1, 4, 1, 23, 12, 2, 3 o'tkir.

12. Suvni 5, 26, 19 singgan yerga, So'zni qil sig'ar yerga.

Endi kalit so'zlari javoblaridagi harflar asosida shaklning yuqori va ostki kataklaridagi raqamlarda yashirilgan muammonamni yeching. Shunda atoliq o'zbek yozuvchisi Abdulla Qodiriyning til haqidagi ibratli so'zlari bilib olishga muvaffaq bo'lasiz.

Foziljon ORIPOV tuzdi.

Шу йилнинг май ойида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Малакали педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларини шундай кадрлар билан таъминлаш тизimini янада такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори қабул қилинган эди. Мазкур меъёрий ҳужжатда, жумладан, «Касб-хунар коллежларини ўқитувчилар ва ўқув ишлаб чиқариш таълими усталари билан таъминлаш кўп жиҳатдан уларнинг тегишли базавий тайёргарлигини, педагогик ва амалий иш тажрибаси мавжудлигини ҳисобга олмасдан расмий равишда амалга оширилмоқда...» деган қайдлар бор эдики, бундай ҳолатнинг мавжудлиги ўнлаб битирувчиларнинг танлаган касбу корини ҳаминқадар биладиган мутахассис бўлиб етишишларига сабаб бўлиши мумкин. Навоий вилоят ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида олиб борилаётган ишлар билан танишар эканмиз, шу каби масалаларга эътибор қаратишга ҳаракат қилдик.

Ҳар қандай муассасадаги аҳвол маълум маънода, аввало, раҳбарнинг жонкуярлиги, бошқарув илми ва одобини нечоғлик мукамал билиши, ўз вазифасини сидқидилдан адо этиши, илми, тажрибаси, давр талабларига ҳамоҳанг иш кўриши билан белгиланади.

МАЛАКА ВА МАҲОРАТ

Ана шу жиҳатлар эътиборга олинган ҳолда бошқарма ҳузурида директорлар кенгаши тузилди. Кенгаш томонидан билимли, тажрибали, илғор педагогика ва ахборот-коммуникация технологияларини эгаллаган, касбий маҳорати, замонавий талабларни теран англаши, кенг дунёқарashi, маънавий етуқлиги билан ҳурмат қозонган кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш мақсадида тадбирлар режаси ишлаб чиқилгани тизимли иш юритиш йўлини белгилаб берди. Ўтказилган аттестациялар натижасига кўра муассасаларга раҳбарлик қилаётган директорларнинг тўрт нафари вазифасига нолайиқ деб топилди ва бундай масъул лавозимлар муносиб кадрлар зиммасига юклатилди.

Жабҳада малака ошириш ва қайта тайёрлашдек бир тизим шаклланганки, бу жараён, таъбир жоиз бўлса, кўзгу мисол раҳбарни ҳам, педагог-мутахассисни ҳам «уйғотади», турли ҳудудлар

дан жамланган мутахассислар бир-бирининг тажрибаларини ўрганар экан, замонавий билимлар, илғор иш услублари билан танишиб, ўз камчилиги ва ютуқларини чиғирқдан ўтказиш имконияти эга бўладилар. Ўтган ўқув йили давомида 653 нафар раҳбар ва педагог кадрлар малака ошириш курсларига жалб этилиб, 32 нафари қайта тайёрлашдан ўтказилди.

Бугунги раҳбар кечаги кунги директор эмас. Унинг олдида деворлари нураб тушган бинони таъмирлаш, сабоқларни ташкил этиш ва назарий билимларни мустаҳкамлаш учун асқотувчи жиҳозларни излаб топиш, амалий машғулотларни қасрда, қандай ўтказиш қайғусини чекишдек муаммолар турмайди. Унинг бош вазифаси — таълимни янги сифат босқичига кўтариш, дарс ва амалий машғулотларнинг мазмунан бой, қизиқарли ва замонавий технологиялар асосида ўтилишига эришиш, умуман олганда, турли со-

ҳаларда самарали меҳнат қилувчи етук мутахассисни тайёрлаш жараёнини кўнгилдагидек ташкил этишдан иборат. Бошқарма ҳузурида Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларига методик кўмаклашиш бўйича маслаҳатчилар-методистлар хизматининг ташкил этилиши ана шу борада қатор ижобий ишларнинг амалга оширилишига йўл очди, дейиш мумкин. Хусусан, махсус фанлар бўйича уч юздан ортиқ услубий ишлар базасининг яратилиши, йигирма бешдан ортиқ илғор иш тажрибаларининг вилоят миқёсида оммалаштиришга тавсия этилиши

риш ва уни амалга ошириш мавзусидаги видеотренинг ўтказилди. Талбирга академик лицей ва касб-хунар коллежларининг 38 нафар иқтидорли махсус фан ўқитувчилари жалб этилди. Ўз навбатида, тренерлик маҳоратини эгаллаган бу мураббийлар туман ва шаҳарлардаги таълим муассасаларида тренинг машғулотлари уюштирди ва каскад усулидаги семинарлар давомида педагог ҳодимларнинг тўқсон етти фоиздан ортиги ўқув курсларига жалб этилди.

— Худуднинг ижтимоий-иқтисодий хусусиятлари инобатга олинган ҳолда ту-

Qaror va ijro

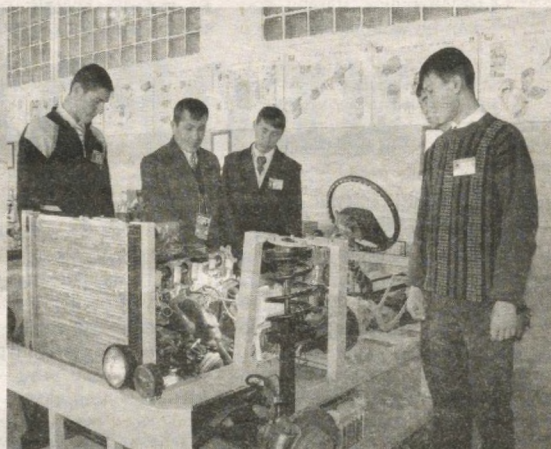
тайёрланишини қисқартириш ва янгидан 63та касб бўйича мутахассислар тайёрлашни бошлаш бўйича тактифлар ЎМКХТ марказига тақдим этилди. Бунда асосан хизмат кўрсатиш соҳаси, «Зоотехник асарлари», «Ихтиолог», «Пиллачилик», «Фермер хўжалигини ташкил этиш» ва бошқа тармоқлар учун мутахассислар тайёрлаш кўзда тутилди.

— Албатта, бундай саёй-ҳаракатлар замирида нафақат етук мутахассисларни тайёрлаш, балки соғлом ва баркамол, юксак маънавиятли йигит-қизларни тарбиялаб, мустақил ҳаётга кузатишдек вазифа ҳам турибди, — дейди бошқарма мутахассиси Лола Нейматова. — Шу мақсадда ўқувчиларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бошқарма

тизим тарақ- қиётига хизмат қилади

ўқув ва амалий машғулотларни мазмунан бойитиш учун айна пайтда ўқувчиларнинг ўзлаштириш самарадорлигига хизмат қилувчи маҳаллий ҳаётий мисоллардан фойдаланиш имкониятини берди. Масалан, Нурота қишлоқ хўжалиги касб-хунар коллежи ўқитувчиси Ў.Каримовнинг «Нурота шароитида қорақалпоқ сур қўзиларининг ўсиши ва ривожланиши» мавзусидаги услубий қўлланмаси айнан маҳаллий ҳудуд ҳаётига дахлдор далилларга асосланган боис ҳам зарурий қўшимча манбалар қаторидан жой олди.

Қарор бандларида, шунингдек, ўқув жараёни ва ўқув-услубий фаолиятни модернизациялаш ҳамда инновацион таълим технологияларини жорий этиш масаласига ҳам алоҳида урғу бериб ўтилган. Мазкур масалага эътибор қаратиш мақсадида бир гуруҳ тажрибали мураббийларнинг Тошкент давлат иқтисодиёт университетида ташкил этилган семинар-тренингларда иштирок этиши таъминланди. Шу аснода «Ўқув машғулотларида инновацион таълим технологияларини лойиҳалаштириш, режалошти-

ман, шаҳар ҳокимликлари билан ҳамкорликда касбларга бўлган эҳтиёж масаласи ўрганиб чиқилди, — дейди вилоят ўрта махсус касб-хунар таълими бошқармаси мутахассиси Олим Бобомуродов. — Хулосаларга кўра, 14та касб-хунар коллежидаги мавжуд йўналишларга ўзгартиришлар киритилди. Хатирчи агроиқтисодиёт коллежи — Хатирчи хизмат кўрсатиш ва сервис, Хатирчи педагогика коллежи эса — Хатирчи педагогика ва хизмат кўрсатиш профили(иқтисослиги)га ўзгартирилиб, вилоят бўйича жами 36та касблар бўйича мутахассислар

тасарруфидаги 4та академик лицей ва 47та касб-хунар коллежида 1545та фан, касб, бадий ва спорт йўналишларидаги тўғарак ташкил этилган бўлиб,

уларга 41101 нафар ўқувчи жалб этилган. Мунтазам суратда давлат ва нодавлат ташкилотлар билан ҳамкорликда турли тадбирлар ташкил этилаёпти. Ўқувчилар орасидан Зулфия номидаги Давлат мукофоти соҳибалари, фан олимпиадалари, турли танловларнинг республика босқичи ғолиблари, спорт усталари етишиб чиқаётгани ана шундай саёй-ҳаракатлар самарасидир...

...Қарор ижросини таъминлаш, педагог, муҳандис-педагоглар ва ишлаб чиқариш таълими усталарига ўз малакасини ошириб боришлари учун шароит яратиш, касб-хунар коллежи битирувчиларининг доимий иш ўрни-ларига эга бўлишлари йўлида корхона ва ташкилотлар билан ҳамкорликни кучайтириш сингари чора-тадбирлар замирида ёшларнинг ўзлари қизиққан ва истиқболли кўра олган касб-хунарни танлаб, етук мутахассис бўлиб етишишларига кўмаклашишдек эзгу мақсад му-жассам.

Ойбуви ОЧИЛОВА

(Давоми. Боши газетанинг 73-, 75-, 78-79-, 81-сонларида.)

Нанотехнология воситалари

Наноструктураларни илмий тадқиқ қилиш, наноматериалларни ишлаб чиқиш, нанотехнологик жараёнлар ва уларнинг натижаларини назорат қилиш каби ишларни жиддий экспериментал асбоб ва махсус ускуналарсиз амалга ошириб бўлмайди, албатта.

Ўлчамлари метрнинг миллиарддан бир улуши бўлган митти объектларни ўлчаш ва улар билан ишлаш учун қандай асбоб ва воситалар зарур? Метрнинг мингдан бир улуши — миллиметр (10^{-3} м)га қадар масофани оддий чизғич орқали ўлчаш мумкин. Ундан кичик ўлчамдаги объектларни кўриш ва ўлчаш учун эса, уларни катталаштириш лозим. Оптик микроскоп орқали 0,25 микрон (ёки 250 нм) ўлчамдаги предметларни кўриш мумкин. Микроскопларни узлуксиз равишда такомиллаштириш электрон микроскопни кашф қилишга олиб келди. Электрон микроскоп орқали ўлчамли нанометрга тенг объектларни, масалан, нанозарраларни кузатиш мумкин. Бу микроскоп қаттиқ жисмларнинг кристалл панжарасини кўриш имконини берса-да, ундаги аралашмалар ва бошқа нуқсонлар кўринмайди. Нанофан ва нанотехнологиялар учун объектларнинг атом ва молекулаларини кўриш ва уларни ўлчаш ўта муҳим ҳисобланади.

Бугунги кунда атомларни кўришнинг ўзи етарли эмас. Атомлар материалларнинг сиртида қандай жойлашган? Уларни "сезиш" ва жойидан кўзатиш мумкинми? Атом ва молекулалар билан манипуляция қилиш мумкинми? Бу саволларга жавоб беришга ҳаракат қилайик.

Кўзи ожиз одам ҳассаси билан пайпаслаб паст ва балангликни пайқайди, қандай тўсиққа учраганини яхши сезади. Зарур бўлганда, тўсиқлик қилаётган нарсани ҳассаси билан силжитиб, ўзига йўл очилиш ҳам мумкин. Атомларни "пайпаслаш"да олиmlар ва технологлар сканловчи зондли микроскоп (SPM — Scanning Probe Microscopy)дан фойдаланадилар.

Сканловчи зондли микроскопнинг асосий қисмларидан бири зонди саналади. Зонд — микроскопик ўлчамдаги жуда сезgir игна шаклидаги шчуп (пайпаслагич) бўлиб, ўрганилаётган материалнинг сирти бўйлаб у ёқ бу ёққа бориб келади (сканлайди) ва сиртдаги атом ўлчамдаги гадир-будиrларни қайд қилади. Шундай қилиб, сканловчи зондли микроскоп орқали исталган материал сиртининг топологияси (ёки рельефини) ўрганиш мумкин.

Сиртни сканлаш етарли даражада оддий физик принципга асосланган. Шчупнинг ўткир учи (игнаси) сиртда жойлашган атомларни "сезади". Сирт ва игна бир-бирига қанча яқин келса, "сезиш" шунча кучли бўлади. Улар жуда яқинлашганда игна учигадаги атомлар билан сиртда жойлашган атомлар ўртасида атомлараро кучлар пайдо бўлади. Бу кучлар шчупнинг ҳолатини ўзгартиради ва бу ўзгариш жуда сезgir детекторлар томонидан қайд қилинади. Шчуп ҳолатининг ўзгариши (масалан, эгилиши)га қараб, сиртининг рельефи ўрганилади. Қисқаси, SPMнинг зонди кўзи ожиз одамнинг ҳассасидек сиртни кўр-кўрона "пайпаслайди".

Ҳозирги кунда сканловчи зондли микроскоплар орасида энг муҳимлари сканловчи туннель микроскопи (STM — Scanning Tunneling Microscopy) ва атом-куч микроскоп (AFM — Atomic Force Microscopy)лари ҳисобланади. Сканловчи туннель микроскоп 1981 йили IBM корпорациясининг Цюрих бўлими ходимлари Г. Бинин ва Г. Рорер томонидан яратилди. Кашфиёт мулафилари 1986 йили Нобель мукофоти-га сазовор бўдилар. Бу кашфиёт нанотехнологияларнинг экспериментал ривожланиши эрасини очиб берди ва на-

нометр ўлчамдаги объектларни кенг текшириш имконини яратди.

STM квантомеханик эффект ҳисобланган туннель эффектга асосланган. Бу эффект классик физикада ўз аналогига эга эмас. Классик физиканинг қонунларига кўра, ҳар қандай жисмининг энергияси бирор тўсиқ (барьер)нинг потенциал энергиясидан паст бўлса, ундан ўта олмайди. Масалан, тош жуда баланд девор (тўсиқ) томонга етарли даражада юқорига отилмаса, девордан ошиб ўта олмайди. Агар жисм ўрнида электрон бўлса, унинг энергияси тўсиқ (масалан, потенциаллар фарқи)нинг потенциал энергиясидан кам бўлса ҳам, маълум бир эҳтимолликда, тўсиқнинг орқа томонига (тешик ёки тоннелдан) ўтгандек) ўта олади. Электрон заррача деб қаралганда, бу ҳодисани тушуниш қийин. Квант физикаси-га асосан, электрон бир вақтнинг ўзида ҳам заррача (корпускула), ҳам тўлқин хусусиятларига эга. Худди шу тариқа, ҳар қандай тўлқиннинг ҳам заррача деб қарашимиз мумкин. Ёруғлик тўлқини учун бундай квази-заррача, кўпчилик учун таниш бўлган "фотон"

дейилади. Бу ҳолиса корпускуляр-тўлқин дуализми деб юритилади. Тўлқин хусусиятига эга электрон рентген нурулари каби тўсиқдан ўта олади. Тўсиқдан ўтган электронлар туннель токини ҳосил қилади.

Шуни таъкидлаш зарурики, сканловчи туннель микроскоп туннель эффектга асосланганлиги туфайли электр токини ўтказувчи объектлардагина қўлланиши мумкин.

STMла зонд сифатида учи жуда ингичка игна ишлатилади. Игнанинг учи кучланиш манбаининг мусбат кутбига уданайи ва ўрганилаётган сиртга бир нанометр (10 ангстрем)гача яқинлаштирилади. Бунда сирт атомларига тегишли электронлар мусбат зарядланган игнанинг учига қараб "сакрайди" ва кучсиз туннель токини ҳосил қилади.

Бу микроскопда сканловчи зондли микроскопдагидек, шчуп игнасининг ҳолати эмас, балки туннель токи қайд қилинади. Бу ток игна учи билан сирт орасидаги масофанинг ўзгариши билан катта тезликда (экспонента бўйича) ўзгаради. Масалан, бу масофа 15дан 8 ангстремга камайганда, туннель токи минггла марта ошади. Игна сирт бўйлаб ҳаракат қилганда, сиртининг гадир-будиrлигига мос равишда игна билан сирт орасидаги масофа ўзгариб боради. Масофанинг ўзгариши эса, туннель токининг ўзгаришига олиб келади. Шундай қилиб, қайд қилинган туннель токининг ўзгаришига қараб, металл такдони сиртининг рельефини (ёки бу сиртда атомларнинг қай тарзда жойлашганини) катта аниқликда ўрганиш имконига эга бўламиз.

Сканловчи туннель микроскоп металл такдони сиртининг рельефини ва унда жойлашган атомлар ва молекулаларни кўриш билан бирга, уларни бир ердан иккинчи ерга силжитиш ва биз хоҳлаган кетма-кетликда жойлаштириш имконига ҳам эгадир. Агар биз силжит-

моқчи бўлган атом металл такдони сиртига ковалент боғланиши орқали бириктирилган бўлса, игна учигадаги электр майдонининг кучи бу боғланишни узишга етарли бўлади. Натижада бундай атом игнанинг учига ўтади. Кейин эса, STMнинг игнаси сиртининг бошқа керакли ерига олиб борилади ва игна билан сирт орасидаги кучланишнинг кутби ўзгаририлади. Оқибатда атом игнанинг учидан ажралиб, сиртда ўрнашади.

1980 йили IBM корпорациясининг Калифорниядаги илмий текшириш маркази ходими Д. Эйглер инерт газ ксенон атомлари билан металл сирти атомлари орасидаги ўзаро таъсирни ўрганиш учун сканловчи туннель микроскопдан фойдаланди. У кўп йиллар давомидаги ўтказган тажрибалари натижасида атомларни бир ердан иккинчи

ерга силжитишга муvафvаqq бўлди. Д. Эйглер 1989 йилга келиб, сканловчи туннель микроскопи ёрдамида атомларни кетма-кет силжитиб, 35та ксенон атомларидан иборат баланглиги 9 нм бўлган компаниянинг логотипи "IBM" аббревиатурасини никел монокристалли сиртига жойлаштирди.

Атомлар билан манипуляция қилиш натижасида олинган 35 атомдан иборат бу тузилма "пастдан юқорига" технологияси асосида амалга оширилди. Аммо бу усулда олинган ҳар қандай наноструктура атомларнинг сиртдаги миграцияси натижасида тезда емирилади. Шунинг учун ҳам юқорида таъкидланган "IBM" аббревиатураси жуда паст температура (гелий температураси)да ҳосил қилинган. Бу йўналишдаги илмий-текшириш ишларининг давом эттирилиши натижасида 1992 йили уй температурасида ҳам молекулаларни такдон сиртида силжитиш ва мустаҳкам ўрнатишга муvафvаqq бўлинди.

Ҳозирги вақтда бу усулни такомиллаштириш натижасида хилма-хил нанотузилмалар, масалан, квант ва магнит нуқталари, квант ўра (жуда юлқа плёнка)лари, наноиол (наносим)лар ва углевод нанонайлари (нанонайллар билан келгуси мақолада танишасиз) ҳамда ўтапанжаралар олинган. Ўтапанжаралар — бу сунъий нанофазли материаллар бўлиб, улар маълум сиртдаги атомлардан иборат ультратонққа қатламлар кетма-кетлигидан иборат кўпқатламли тузилмалар. Мисол тариқасида Ge/Si, Fe/Cr, Co/Cu ва бошқа ўтапанжараларни келтириш мумкин.

Энди бу микроскоп ёрдамида наноиолларни олиш усулига тўхталсак ўринли бўлади. Бунинг учун зонд билан такдон орасида етарли даражада юқори электр кучланиши ҳосил қилинади ва унинг таъсирида игна учига жойлаштирилган материал парчаланиб, такдон сиртига тушади. Зонднинг ҳаракати натижасида игнада жойлашган материал атомлари сиртда наноўлчамдаги ил (наноиол)ни ҳосил қилади. Яна бир усулда эса, зонд билан такдон орасидан ток ўтганда зонд игнасининг учига жойлашган металлорганик биришмалар емирилади. Натижада металл атомлари такдонга ўтиради ва зонд ҳаракатланган-

Fan va hayot

да наноўлчамли металл ипни ҳосил қилади.

Ҳосил бўлган наноиоллардан мураккаб шаклдаги расмларни ва хилма-хил наноструктураларни яратиш мумкин.

Бир такдонда бир вақтнинг ўзида етарлича наноструктураларни яратиш учун жуда кўп микро — STMлардан иборат манипуляторлар қўлланилади. Наноманипуляторлар компьютердан бошқарилади ва улар наноструктурани йиғиш билан бирга сиртни кузатиб ҳам боради.

Электр токини ўтказмайдиган материаллар билан манипуляция қилиш учун сканловчи зонд микроскопларининг яна бир тури ҳисобланган атом куч микроскопи (AFM — Atomic Force Microscopy)дан фойдаланилади.

Бу типдаги биринчи микроскоп 1986 йили IBM компаниясининг Цюрих бўлимида Г. Биннинг, Х.Гербер ва С.Квайт томонидан яратилди. Мазкур микроскоп нанообъектлар билан ишлашда кўшимча имкониятларни яратди.

Атом куч микроскопининг ишлаш принципи нимаси билан фарқланади? Бу микроскопнинг STMдан фарқи фақат туннель токининг ўрнида сирт билан игна орасидаги ўзаро таъсир кучлари қайд қилинади. Агар игна зонд ўрганилаётган сиртга бир неча ангстремга яқинлаштирилса, игна учигадаги атомлар билан сиртда жойлашган атомлар орасида Ван — дер — Ваальс деб аталувчи ўзаро тортилиш кучи пайдо бўлади. Бу куч таъсирида игна ва сирт бир-бирига яқинлаша бошлайди. Бу яқинлашиш сирт ва игна учигадаги атомлар қобилида жойлашган манфий зарядли электронлар орасида пайдо бўлган электростатик итариш кучлари томонидан тўхтатилади. Шундай қилиб, игнанинг сиртга яқинлашиши ва узоклашишига қараб, сиртининг рельефи ёки гадир-будиrлиги қайд қилинади. Бу микроскоп ёрдамида фақат сиртининг топографиясинингина эмас, балки зонд ва материал сиртининг ўзаро электростатик ва магнит таъсирлари ҳамда сиртининг магнит ва электрон структураларини ўрганиш мумкин. Бу усул ёрдамида сиртининг потенциали ва электр сигимлари тақсимоти ҳам аниқлаш мумкин.

AFMнинг зонди атомларни механик равишда силжитиб, умумий ўлчами 100 нм ва ишлаш соҳасининг ўлчами 60 нм.га эга МОП (металл-оксид — полупроводник (яримўтказгич) транзисторлар олинди. Бу ҳол AFM ёрдамида янги типдаги нанолитографияни ишлаб чиқишга имкон яратди.

STM ва AFMлар ёрдамида наносемалар ва нанособоларни йиғишнинг механик синтез (ёки механосинтез) деб аташ мумкин. Айни пайтда механосинтез усуллари ўз ривожининг илк поғонасида десак хато қилмаймиз.

Бу усулларни саноат ишлаб чиқариш даражасига етказиш учун ҳали жуда кўп ишларни амалга ошириш лозим.

Ҳозирги кунда бу микроскоплардан ташқари яқин майдонли оптик микроскоп, магнит куч микроскопи ва бошқа турли микроскоплардан кенг фойдаланилмоқда.

Сканловчи зондли микроскоплардан ташқари хилма-хил наноманипуляторлар ишлаб чиқилмоқда. Нанотехнологиялар ва нанобиотехнологиялар соҳаларида углевод нанонайидан тайёрланган наноманипуляторлар, наноигна, нанопинцет (шу жумладан, оптик нанопинцет), наношпиц, наноскальпеллар ҳамда нанотарозилар мавжуд ёки яқин орада фойдаланиш учун тайёр бўлади.

Комил МУҚИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси ФА
академиги, физика-математика
фанлари доктори, профессор

Давоми бор.

Xorijda ta'lim

Ўзбекистон Республикаси Президентини хузуридаги "Истеъдод" жамгармасининг гранти асосида бир гуруҳ юртошларимиз билан Хитой Халқ Республикасининг Шанхай университетидида "Ахборот ва таълим технологиялари" фани бўйича малака ошириб қайтдик. Жаҳонда етук кадрларни тайёрлаш борасида етакчилардан ҳисобланган Хитой таълим тизимининг йўлга қўйилиши, тарихий илдизлари, ўқитиш жараёнидаги устувор жиҳатлар ва ютуқлар, шунингдек, мамлакат олий таълимининг ўзига хосликлари билан яқиндан танишдик. Қуйида бугунги кунда энг самарали йўлга қўйилган Чин ўлкаси таълим тизимининг дунё бўйича эътироф этилиш сабаблари, унинг муваффақиятларини белгилловчи асосий омиллар хусусида фикр юритамиз.

Хитой маданияти, фани, тамаддуни узоқ тарихга эга. Мамлакат таълим-тарбиясида Конфуций (милoddan avvalgi 552—479 йиллар) таълимоти етакчи ўрин тутган. Чин ўлкасидаги дастлабки мактаблар ҳам Конфуций томонидан ташкил этилган. Конфуций 22 ёшдан таълим бериш билан шуғулланиб, Хитойнинг энг машҳур ўқитувчиси сифатида шuhrat қозонган. У ўзи очган мактабда 4 фан: ахлоқ, тил, сиёсат ва адабиётни ўқитишга алоҳида эътибор қаратган. Конфуцийнинг таълим-тарбияга оид қарашлари "Лунь юй" ("Сўхбатлар ва мулоҳазалар") китобида акс этган. Мазкур таълимотда инсонпарварлик (жэнь), одоб қоидалари (ли), фазилат (дэ) тушунчалари муҳим ўрин тутди.

Хитойда асрлар мобайнида конфуцийчиликнинг турли мактаблари юзага келган, улар ўртасида кескин кураш, зиддият пайдо бўлган.

Конфуций таълимоти асосида таълим-тарбия тўғрисида жуда кўплаб ибратли сўзлар, ҳикматлар юзага келган, уларнинг баъзиларидан ҳозир ҳам таълим-тарбия жараёнида кенг фойдаланилади. Уларнинг айримлари қуйидагилар: 1. Олтин ўз қиймати эга, лекин билим бебаҳодир. 2. Овқат одамнинг очлигини қондиради, билим эса уни ҳар хил ножўя хатти-ҳаракатлардан сақлайди. 3. Тарбияси ўил ўстиргандан кўра уйда чўчка боққан маъқул ва ҳоқоэ.

Умуман, Хитойда классик таълим мактабдан бошланган ва қадимий мактаблар уч турса бўлинган:

1. Кишлоқ мактаблари — шэ-сую.
2. Провинция мактаблари — сян-сую.
3. Вилоят мактаблари — шу-сую.

Хитой мактабларида илгари фақат ўил болалар ўқиган. 19-20 ёшли мактабда

бўлишини, талабалар орасида ҳайдалиш ёки ўқини ташлаб кетиш ҳоллари умуман бўлмаслигини таъминлайди. Хитойдаги олий ўқув юртлирида кундзги ўқини 4—5 йил (тиббиёт институтларида 7—8

торантура, малака ошириш ва қайта тайёрлаш).

Хитойда мактабгача таълим 3—5 ёшли болаларни қамраб олади. 6-7 ёшли болалар бошлангич мактабларга жалб этилган. 12—13 ёшли болалар эса кичик ўрта таълим муассасаларида, 15-16 ёшли болалар юқори ўрта таълим мактабларида билимини оширади. Шундан кейинги таълим олий (университет) таълим ва олий таълимдан кейинги босқич саналади.

Олий ўқув юртлирига қабул жараёни қаттиқ назорат остида йўлга қўйилгани Хитойда тайёрланаётган мутахассисларнинг билими юксак савияда

лар тайёрланади. Бу мамлакатда тайёрланаётган барча мутахассисларнинг 10 фоиздан кўпрогини ташкил қилади. Шунингдек, аграр соҳа учун мутахассислар тайёрлашга ўрта умумий таълим муассасаларида ҳам кенг ўрин ажратилган. Натижада, ХХР ердан унумли фойдаланиш, кишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, қўл меҳнатини қисқартириш, деҳқончиликда "яшил инқилоб"ни жорий қилиш (ўсимликларни химоя қилишнинг янги, биологик усулларини ишлаб чиқиш, ўсимликларни ва чорва молларини турли касалликлардан химоя қилиш) каби катта ютуқларни қўлга киритди.

Шанхай шаҳридаги олий ўқув юртлирида таълим тизими муайян даражада фарқли томонларга ҳам эга. Шанхай университети Хитойдаги 100та нуфузли университетлардан бири саналади. 1922 йил октябрда ишга туширилган бу универ-

йонда хитой тили, чет тили, математика, физика, химё ёки биология ва тарих каби олти фандан топширилган имтиҳон натижаларига кўра амалга оширилади. Таълим-тарбия жараёни тўлиқлигича давлат томонидан молиялаштирилади. Талабаларнинг ўқини тўлаган пуллари эса қуйидаги эҳтиёжлар учун сарфланади: а) маблагнинг учдан бир қисми талабалар қўлга киритган грантларни молиялаштиришга сарфланади; б) маблагнинг кейинги учдан бир қисми ётоқхона ва ўқув биноларини таъмирлаш учун ажратилади; в) қолган қисм эса профессор-ўқитувчиларни тақдирлаш учун сарф этилади. Хитойда "маданий инқилоб"дан кейин олий таълим муассасаларида фанлар ривожини учун сарфланадиган маблаглар миқдори кескин кўпайди. Шу асосда мамлакатдаги етакчи университетлар, жумладан, Шанхай университетида ҳам бир қанча илмий-тадқиқот институтлари ташкил этилди.

Ҳозирги вақтда Шанхай университетида ишлаётган профессор-ўқитувчиларнинг йиллик ўқув юкламаси 320—350 соатни ташкил этади. Шу билан бирга, ҳар бир профессор-ўқитувчи илмий-тадқиқот иши билан ҳам шуғулланиши, ҳар йили илмий ва илмий-усlubий ишлар нашр эттириши лозим. Университетда табиий фанлар ва ижтимоий-сиёсий ҳамда гуманитар фанлар бўйича алоҳида иккита илмий журнал нашр этилиб, уларда эълон қилинган ишлар халқаро нуфузга эга.

Шанхай университетида ўқини-ўқитиш кредит тизими асосида йўлга қўйилган. Ўқитишнинг кредит тизими дейилганда талабанинг маълум бир фан бўйича тўлаши лозим бўлган баллар йиғиндиси тушунилади. Талаба тўплайдиган баллар миқдори унинг тегишли ихтисослик бўйича бакалавр, магистр ёки мутахассис даражасини олишига имкон беради. Аслида "таълимнинг кредит тизими" ёки "кредит технологияси" атмалари "кредит соати" сўзи асосида юзага келган. Шу боис "кредит" ва "кредит соати" атмалари ўзаро маънодошир. Кредит соати деганда талабанинг аудиторияда ўқитувчи билан ўтказган машғулот вақти тушунилади. Бир кредит соати 50 дақиқага тенг, маълум бир фанни ўзлаштириш мuddати фақат бир семестрга мўлжалланган.

Олий ўқув юртлири намунавий дастурларига киритилган фанлар бўйича 250 кредитгача балл белгиланади. Баллар фанларга қуйидаги тақсимланади: а) умумий фанлар (Credit Studies) — сиёсий фанлар, этика, олий математика, чет тили, информатика, физика каби фанлар — 110 балл; б) таъин, ихтисослик фанлари (Disciplinary Basics) — 90 балл; в) асосий танлов фанлари (Major Electives) — 30 балл; г) эркин, ихтиёр танлов фанлари (Free Electives) — 20 балл.

Мамлакат таълим тизими қадим Чин юртининг миллий-тарихий аъаналари, илм-фани, иқтисодиёти ва ижтимоий эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда шакллантирилиб, бугун дунёдаги энг илгор таълим тизимларидан бирига айланган. Умуман, Хитой Халқ Республикасида таълим тизими йилдан-йилга такомиллашиб, ривожланиб бормокда. Шунинг учун хитойлик олий маълумотли мутахассисларнинг халқаро миқёсдаги нуфузи ҳозирги вақтда анча юқоридир.

Бекмурод Йўлдошев,
филология фанлари доктори,
СамДУ профессори

ХИТОЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ

асрий аъаналар ва қатъий талаб асосидаги замонавий таълим йўғунлигини ўзида мужассам этган

йил), ўрта махсус ўқув юртлирида ҳамда олий касб-хўнар коллежларида 2—3 йил давом этади. Бу жиҳатдан малакали олий маълумотли кадрлар тайёрлаш мuddати мамлакатимиздаги мuddатга жуда яқин туради. Аспирантлар тайёрлаш Хитойда икки босқичда олиб борилади: а) магистр илмий даражасига эга бўлган мутахассислар тайёрлаш; б) фан доктори илмий даражасига эга бўлган мутахассислар тайёрлаш. Магистр тайёрлаш босқичида таълим олувчиларнинг ёши 40 ёшгача (ўқини мuddати 2—3 йил), фан доктори тайёрлаш босқичи эса 45 ёшгача (ўқини мuddати 3 йил) деб белгиланган.

Хитойда таълим тизимининг такомиллашувида олий ўқув юртлирида ўқини-ўқитиш самардорлигининг яхшиланиши асосий омил бўлиб хизмат қилмоқда. Кейинги 3—5 йилда олий ўқув юртлири талабалари сонини 40 фоизга ошириш мўлжалланмоқда.

Хитойда ўрта мактабларни битириш вақтида давлат имтиҳонларида тўплаган баллари бўйича абитуриент тегишли олий ўқув юртлирига кириш учун тан-

ситет 1994 йилга келиб реконструкция қилинган. Таълим даргоҳи аниқ фанлар, саноят, маданият, савдо, иқтисод, тарих, ҳуқуқшунослик, тасвирий санъат каби соҳалар, ижтимоий-гуманитар фанлар бўйича етук олий маълумотли мутахассислар тайёрлайди. Университет таркибида 22 факультет (улар яна коллеж номи билан ҳам юртилади) ва мактаблар мавжуд бўлиб, 38 дастур асосида бакалаврлар, 64 дастур бўйича магистрлар, 7 профессионал дастур асосида муҳандислар, 16 дастур бўйича фан докторлари тайёрланади. Қолаверса, университетда динамика, металлургия, электроника, алоқа, математика, ахборот-муҳандислик иши бўйича иккинчи мутахассислик — пост докторантура бўйича етук кадрлар тайёрланади.

Шанхай университетида ҳозирги вақтда уч мингдан ортиқ юқори малакали профессор-ўқитувчилар — 7 академик, 350га яқин профессор, 680га яқин доцент фаолият олиб бормокда. Университетнинг кундзги бўлимида 33000 дан ортиқ талаба таълим олади, шундан 4000 дан ортиғи магистрант, 500 дан ортиғи эса аспирантлардир. 25000 дан зиёд талаба бакалавриатурада ўқимокда. Бу университетда хорижий талабалар учун Шанхайдасоэ бўлими ташкил этилган бўлиб унда мингдан ортиқ талаба фан сирларини ўрганмоқда.

Шанхай университетида ўқув йили уч семестрга бўлинади:

- 1-семестр — сентябрь-декабрь, (ундан кейин талабаларга уч ҳафталик таътил берилади);
- 2-семестр — январь-апрель;
- 3-семестр — апрель-июнь (ундан кейин 5 ҳафталик ёзги таътил бор).

Шанхай университетида ҳам қабул худди мамлакатдаги бошқа олий ўқув юртлиридагидек уч кўнлик мuddат — 7—9

таълим олган йиғитлар тегишли давлат имтиҳонларини топширишга тайёр, деб ҳисобланган. Имтиҳонларни муваффақиятли топширганларга қуйидаги даражалар берилган: 1. Тўн шэн босқичи — илмий даражасиз босқич. 2. Сю-цзя — биринчи илмий даража. 3. Цзюйжэнь — иккинчи илмий даража. 4. Цзиньши — олий илмий даража.

Ҳозирги вақтда Хитойда мавжуд таълим тизими асосан қуйидаги босқичлардан иборат: 1. Мактабгача таълим. 2. Бошлангич таълим. 3. Кичик ўрта умумий таълим. 4. Юқори ўрта умумий таълим. 5. Олий таълим. 6. Олий таълимдан кейинги босқич (аспирантура, док-

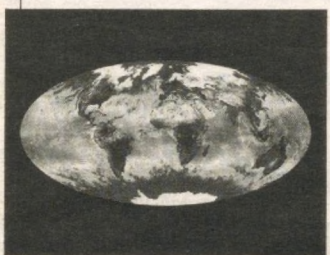

ловда иштирок этиш ҳуқуқига эга. Олий таълимнинг яна бир ўзига хос жиҳати шундаки, олий ўқув юртлири дастурларида табиий-техник ва амалий соҳага оид фанлар 60 фоиздан кўпроқни ташкил этади. Деярли барча олий ўқув юртлирида кишлоқ хўжалиги учун етук мутахассис-

ИЛИҚ ОҚИМ ШИМОЛГА
СИЛЖИМОҚДА

Океанортидаги Вудс-Хоул океанография институти олимлари Глен Гаваркевич ва Эл Плюддеман Янги Англия худудининг жанубидаги ташқи континентал шельф (материк сувоисти худудининг текисланган ва қуруқликка бириккан қисми)нинг устки сув қатламларида ҳарорат ўта юқори бўлиб, кучли оқим кузатилгани ҳақида маълумот олишганди. Бир неча ойлик изланишлардан сўнг эса океанографлар 2011 йилнинг охирида илиқ оқим ядроси — Гольфстрим шимолга силжиган, деган хулосага келишган, деб ёзади «Scientific Reports» нашри.

Базиятга ойдинлик киритиш мақсадида олимлар 2011 йилнинг куз ойларида Гольфстрим ҳақида тўпланган

кўплаб маълумотларни йиғишган. Олимлар ташқи континентал шельф яқинидаги икки ОС01 ва ТА51 нуқталаридан аниқланган ҳарорат ўзгариши кўрсаткичларини таҳлил қилиб, икки хил ҳолатни қайд этишди. Ҳароратнинг бирданига 6,2 ва 6,7 даражага

кўтарилиши маълум бўлди. Бу мазкур ҳудуд ва куз фаслига хос бўлмаган баланд кўрсаткич экан.

Мутахассисларнинг айтишича, Гольфстримдан илиқ оқимлар тарқалган пайтда улар денгиз оқимлари ва континентал шельфга у даражада катта таъсир ўтказмайди. Оқимлар бир неча ҳафта давомида сувнинг ҳароратини бироз кўтарди, холос. Тадқиқотчилар қўшимча равишда денгиз сувининг шўрланишини ҳам ўлчашган ва аввалги даврларга қиёслашган. Натижада, устки сув қатламлари илиган даврда сувнинг шўрланиш даражаси Гольфстрим оқимидаги каби юқори бўлиши аниқланди. 2011 йилда кузатилган иккита ҳарорат кўтарилиши ҳолатлари сувнинг олиб кетишига Гольфстримдан тарқаладиган илиқ сув оқимлари сабабчи эмаслигини кўрсатди. Яқунда олимлар Гольфстрим ядроси ўзининг ўртача ҳолатидан салкам 200 километрга сурилиб, сунъий йўлдошлар ёрдамидаги кузатувлар тарихида ilk марта шимолга қараб узоқлашганини қайд этишди.

НООДАТИЙ СУНЪИЙ ОРОЛ
ЯРАТИЛАДИ

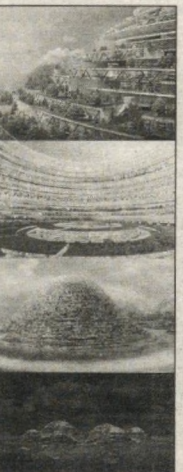
Америкалик дизайнер ва архитектор Дрор Беншетрит Мармар денгизда олтига тепаликли сунъий орол қуриш ҳақидаги инновацион лойиҳани тақлиф этмоқда. Бу ҳақида «Дрор Студио» («Dror Studio») манбасида маълум қилинди.

Таъкидланишича, тепаликларнинг ҳар бири аслида геодезик гүмбаз, сфера шаклидаги архитектура иншооти бўлиб, мустақамликни таъминловчи учбурчак секцияларни ҳосил қиладиган тўсинлардан ташкил топади. Гүмбаз ичида савдо марказлари ва идоралари, яшил ўсимликлар билан қопланган тураржой бинолари ва парклар бўлиши кутилмоқда.

Лойиҳанинг ўзига хослиги шундаки, мазкур шаҳарча уч қаватли бинолар асосида барпо этилади. Ички қисми анча кенг бўлган геодезик гүмбазларнинг майдони 16,5 миллион квадрат метрга тенг бўлиши мумкин. Айни пайтда уларнинг баландлиги 230—400 метр бўлиши мўлжалланмоқда. Бино ойналарига ўрнатилган қуёш батареялари орол-шаҳарча томонидан қувват сарфини камайтириш мақсадида ишлатилади.

Оролнинг диаметри атиги 3 километрни ташкил этар экан. Янги манзилгоҳда 275 мингдан 385 минггача аҳоли яшаши кутилмоқда. Эътиборлиси, экологик шаҳарчанинг ихчамлиги оролдаги исталган бир нуқтадан иккинчисига жамоат транспорти ёки осма йўл орқали атиги 12 дақиқада етиб бориш имконини беради.

Сунъий манзилгоҳнинг экологиясига ҳам алоҳида эътибор қаратилади. Тепаликларнинг қийлама шакли ёмғир сувини самарали йиғишга хизмат қилади. Олд қисмдаги ярим шаффоф панеллар эса фотозлементлар билан жиҳозланиши кўзда тутилган.

УЗОҚ ВАҚТ ЎТИРИШ
ХАВФЛИ

Узоқ муддат ўтириб ишлаш қанд касаллиги, юрак хасталиклари ва ҳаётдан эрта кўз юмиш ҳолатлари хавфини ошириши мумкин, дея таъкидлашмоқда британиялик олимлар. «Диабетология» («Diabetologia») нашрида мав-

зуга оид мақола чоп этилди.

Буюк Британиядаги Лестер ва Лафборо университетлари олимлари салкам 800 минг нафар одам иш-тирокидаги 18та изланиш натижаларини таҳлил этиб,

юқоридаги хулосага келган. Маълум бўлишича, кўп вақт ўтирган ҳолатда ишлаган одамларда қанд касаллиги, юрак хасталиклари-нинг кузатилиши икки баробарга ортар экан.

Тадқиқотчиларнинг кузатувларидан маълум бўлдики, одамлар ўртача 50—70 фоиз вақтини ўтирган ҳолатда ўтказди. Қанд касаллиги, юрак билан боғлиқ муаммоларнинг юзага келишининг олдини олиш учун биринчи ўринда камроқ ўтиришга одатланиш зарур экан. Мутахассислар компьютерда ўтириб ишлайдиганларга иложи бўлса баланд столда туриб ишлашни тавсия этишмоқда. Қолганларга эса қуришлар йўқ хонада кўпроқ вақт ўтказишни, тушлукдан сўнг бироз пиеда юришни, кечки пайт телевизор олдида ўтириб олмасликни маслаҳат беришмоқда. Буларнинг барчаси юқорида тилга олинган хавфлар таъсирини сезиларли равишда камайтириши мумкин.

ПСИХИК ХАСТАЛИКЛАР
КЎПАЙМОҚДА(МИ?)

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти берган маълумотларга кўра, сўнгги йилларда инсон руҳий ҳолатининг бузилиши билан боғлиқ касалликлар ва тушқунлик эпидемия тусини олмоқда. Ҳозирги пайтда дунёнинг барча мамлакатларида тахминан 350 миллион одам бундан азият чекмоқда, дея маълум қилади ташкилот мутахассислари. Бу ҳақида «ФизОрг» манбасида маълумот келтирилган.

Ташкилот томонидан дунёнинг 17 мамлакатда ўтказилган аҳолининг психик саломатлиги бора-сидаги сўров ўртача ҳисобда сайёраимизнинг ҳар йигирманчи одами 2011 йили депрессияга учраганини кўрсатди. Ачинарлиси, ҳар йили тушқунлик туфайли содир этиладиган суиқасдлар сабаб дунё миқёсида 3 мингга яқин одам ҳаётдан кўз юмади. Қайси мамлакатда яшайдиган қатъи назар, аёллар эркакларга нисбатан тушқунликдан икки баробар кўпроқ азият чекар экан. Хусусан, тўғруқдан кейинги депрессия ҳолатига ҳар ўнинчи аёл дуч келар экан.

— Депрессия, дунёда кенг тарқалган, у ёки бу ҳолатда сайёраимиздаги ҳар бир инсонда учрайдиган психик хасталик бўлиб, бошқа касалликдан фарқи ўларок, муаммонинг ечими ўз қўлимизда. Бу хасталикни даволашнинг синовдан ўтган самарали ва ишончли методлари миллионлаб инсонлар ҳаётини сақлаб қолиши мумкин. Шу боис, масалага чуқур эътибор қаратиш, тушунириш ишлари олиб бориш ва кўмакка муҳтожларни қўлаб-қувватлаш мақсадида бирлашиш вақти келди, — дейишмоқда ташкилот ходимлари.

Ташкилот мутахассисларининг фикрича, бунда энг самарали даволаш усули сифатида антидепрессант воситалар ёки касаллик даражасига қараб замонавий психотерапия методларини ўз ичига олган таянч руҳий машқлар эътироф этилмоқда.

Наргиза РУСТАМБЕКОВА тайёрлади.

JUMLA DA JAHON
yangiliklar & xabarlar

Лотин Америкасининг иқтисодиёти энг жадал ривожланаётган мамлакатларидан ҳисобланган ва ўтган йили ялпи ички маҳсулот кўрсаткичи 10,6 фоизга ошган Панама ҳукумати европи мамлакатда қонуний муомалада бўладиган пул бирлигига айлантириш истагини билдирди.

Океанортидаги Аэрокосмик тадқиқотлар миллий агентлиги — НАСА томонидан самога чиқарилган, жами 25та парвоз уюштириб, 299 кун орбитада изланиш олиб борган ва 2011 йили ўз фаолиятини якунлаган «Индевор» самовий аппарати Лос-Анжелес шаҳридаги Калифорния илмий маркази музейига топширилди.

Ўсимликлар устида тадқиқотлар олиб бориладиган Буюк Британиядаги Кембриж университети лабораторияси биосинтез аτροφ-муҳитга табиий интегратсия ва ўқув муассасаси Ботаника боғига уйғун дизайнга эга бўлгани боис, Британия архитекторлари Қироллик институтининг архитектура йўналишидаги энг нуфузли «Riba Stirling Prize-2012» мукофотига лойиқ топилди.

Галисия соҳилларида 2002 йили ғарқ бўлиб, бортидаги 50 минг тоннадан ортиқ нефть Бискай бўғозидаги минглаб километр ҳудуднинг ифлосланишига олиб келган, денгиз фауна ва флорасига кенг қўламли зарар етказган «Прессиж» кемаси ҳалокатида айбланаётганлар устидан ўн йил давомида далиллар тўплангач, Испанияда суд жараёни бошланди.

Қўшма Штатларда «NECC» компанияси томонидан тарқатилаётган, таркибида Aspergillus ва Exserohilum турдаги замбуруғлар бўлган дори воситаси туфайли замбуруғли менингит касаллиги авж олиб, 15 нафар инсон ҳаётдан кўз юмганидан сўнг компаниянинг яна икки маҳсулоти — триамцинолон ацетонид стероид воситаси ҳамда вакардиолегик эритмаси мутахассислар томонидан хавфли дея таъкидланмоқда.

Эълон

Тошкент хизмат кўрсатиш ва сервис касб-хунар коллежи соғлом овқатлантириш бўйича тендер эълон қилади.

Манзил: Тошкент шаҳар, Олмасор тумани, Талабалар шаҳарчаси, 75-уй, Тел.: (8-371)246-04-00

Хар бир ҳудудда аҳоли саломатлигини сақлаш билан боғлиқ барча ишлар поликлиникалар ва стационар шифохоналар жамоасига юклатилади. Пойтахтимиздаги ана шундай муассасалардан бири Юнусобод туманидаги 51-оилавий поликлиника бўлиб, шифокорлар жамоаси ўнгла маҳалла аҳолисида турли йўналишларда тиббий хизмат кўрсатиб келмоқда. «Мустаҳкам оила йили» давлат дастури ижросига ўз ҳиссасини қўшиш мақсадида поликлиника маъмурияти йил бошидаёқ чора-тадбирлар режасини ишлаб чиққан эди. Утган тўққиз ой мобайнида кўзда тутилган ишларнинг асосий қисми амалга оширилди. Бу ҳақда поликлиника бош шифокори Гўзал Қодирова шундай ҳикоя қилади:

— Ҳудудимизда яшовчи аҳолининг ёш даражалари ҳар хил. 32419 нафар аҳолининг 22417 нафари катта ёшлилар бўлиб, қолганларини ўсмирлар ҳамда 14 ёшгача бўлган болалар ташкил қилади. Тиббий нуқтаи назардан қараганда, аҳоли ёш даражалари орасидаги тафовут уларнинг саломатлигини муҳофаза қилишнинг ўзига хос жараёнини ҳам белгилайди. Дейлик, ўсмир ёшидаги ўғил-қизлар билан 14 ёшгача бўлган болалар ҳамда туғиш ёшидаги аёллар ўртасида репродуктив саломатлиқни мустаҳкамлашнинг алоҳида ва асосий талаблари бор. Айниқса, умумтаълим мактаблари, коллеж ва лицейларда таълим олаётган ўсмир қизларнинг жисмоний ва руҳий жиҳатдан соғломлигини аниқлаш мақсадида тиббий кўриklar уюштирилиши, бўлғуси оналарни оилавий ҳаётга тайёрлаш бўйича турли мавзуларда суҳбатлар ўтказилиши катта аҳамиятга эга бўлмоқда. Йил бошидан бери шифокорларимиз ўсмир қиз-йигитлар, фертил ёшидаги аёллар, умуман, аҳолининг кенг қатламлари орасида 710 марта маъруза, 2929 марта суҳбат, 129 марта давра суҳбати ташкил этди.

Поликлиникамизда аҳолининг алоҳида ёрдамга муҳтож қатлами — ногиронларга ҳам доимий эътибор қаратиб келинмоқда. Уларга яқка тартибда уй шароитида тиббий хизмат кўрсатилади. 18 нафар беморнинг ҳар би-

га уй шароитида ташкил қилинмоқда. 2 нафар ногирон йўлланма орқали клиникада даволанди. Бундай беморлар кўзойнак, қўлтиқ-таёқ, эшитиш аппарати, арава ва каби воситалар билан ҳам таъминланган. Тошкент шаҳар ижтимоий муҳофаза маркази билан доимий алоқа ўрнатиб, алоҳида қўмакка муҳтож шахслар учун зарур дори-дармон ва мосламаларга буюртма берамиз.

Хар бир оилада фарзанд туғилар

El sog'ligi — yurt boyligi

риш қилиш, туғуруқлар орасини сақлаш бўйича шифокор кўрсатмасига муҳтож эмас. Демак, маҳалладошларимиз билан олиб борилаётган тарғибот-ташвиқот ишлари, ахборот асрида улар онгидан рўй бераётган ижобий ўзгаришлар оилавий ҳаётда ҳам қўл келаяпти.

Бола кун сайин ривожлана бошла-гач, уни аввал мактабгача таълим муассасаси, сўнгра умумтаълим мактаб-ларига кузатиш даври етиб келади. Поликлиникада ҳар бир ўғил-қизнинг анкетаси сақланади. Гарчанд анкета бола саломатлиги тўғрисидаги тўлиқ ахборотни берса ҳам, мутахассислар кўригидан ўтказиш натижасида унинг мактабга тайёргарлик даражаси янада ойдинлашади. Янги 2012-2013 ўқув йили арафасида бта мактабгача таълим муассасида тарбияланаётган 6-7 ёшли 249 нафар бола невропатолог, ортопед, окулист, жарроҳ, стоматолог, эндокринолог, логопед кўригидан ўтказилиб, маълум фонизда оғир ва ҳавфли бўлмаган касал-лик турлари аниқланди. Улар қисқа муддат ичида поликлиникамизнинг физиотерапия бўлимида даволанди-лар. Психоневролог томонидан соғ-лом деб топилган 6 ёшдаги болаларга ижобий ҳулоса берилди.

Оилавий поликлиникага соғлиғида қандайдир муаммоси бўлган кишилар илгир билан келадилар. Уларни, аввало, очик чеҳра билан қарши олиш, тапхис қўйиб, керакли муолажа юза-сидан кўрсатма бериш биз шифо-корлар гарданидаги касбий ва инсо-ний бурч ҳисобланади. Катта-кичик-ка, ёшу қарига яхши муомалада бўлиб, дардига малҳам қўйсак, элнинг раҳматини эшитсак, бизга бундан ортиқ қувонч бўлмаса керак.

Хулқар ТҲИМАНОВА ёзиб олди.

ОИЛАВИЙ ПОЛИКЛИНИКА

аҳоли саломатлигини сақлашга камарбаста

рига шифокор бириктирилган бўлиб, вақти-вақти билан мутахассис кўригидан ўтказилади. Электрокардиограмма, ультратовуш, лаборатория таҳлили ва бошқа даволаш ишлари улар-

экан, аввало, поликлиникада анкета очилади, уни парвариш қилиш, тур-ли касалликларга қарши эмлаш иш-ларини олиб бориш бўйича участка шифокори бириктирилади. Педиатр чақалоқ туғилган хонадонга бориб, аёллар билан тез-тез мулоқот ўтказа-ди. Айниқса, оила шифокори Нигора Ҳодиева ўз ҳудуди-даги аҳоли саломат-лигини сақлашда бошқа ҳамкасбларимизга ўрнак бўлмоқда. Шуни мамнуният билан қайд этиш керакки, бундан 10-15 йил аввалги аёллар билан ҳозирги ёш аёллар ўртасида катта фарқ бор. Улар бола парва-

Ҳазрат Мир Алишер Навоий мангу хазина бўлмиш “Хамса” асарининг илк до-стони “Ҳайратул-аброр”да сўз ва тилнинг қудратига юксак баҳо бериб, ёзади:

Тил бу чаманнинг
варақ лоласи,
Сўз дураридин
бўлбон жоласи.

Донаи дур сўзини
афсона бил,
Сўзни жаҳон баҳрида
дурдона бил.

Беш асрим, бу тарифу таш-беҳлар ўз аҳамиятини йўқот-гани йўқ. Аксинча тил ва сўзни қадрлаб, ўзбек тили ривожига ҳисса қўшаётганлар, бу йўлда тинимсиз изланаётганлар сони ортиб бормоқда. Ана шундай заҳматкаш олимлардан бири Ўзбекистон Миллий универси-тети Ўзбек тилшунослиги ка-федраси мудири, филология фанлари номзоди, доцент Аб-дурозик Рафиевдир. Бу фидойи устозни дам республика конференцияларида, дам Рес-публика таълим марказида, малака ошириш институтлари ойнайи жаҳонда. “Ўзбек тили” дарсликлари тақдиротида уч-ратамиз. Тиниб-тинчимас ус-тоз турли давраларда юрса-да, бир мавзу — ўзбек тилининг бўл имкониятлари, ундан ўз ўрнида фойдаланиш, нутқ ма-данияти ҳақида куюнчаклик билан фикр билдираётганига гувох бўламиз.

Абдурозик Рафиев 1952

СЎЗНИ ДУРДОНА БИЛГАН ОЛИМ

йили Бухорода туғилган. Ўқув-чилик даврида математика, физика фанларига қизиққан. Ҳатто бу фанлардан олимпиа-даларда қатнашиб, ғолиб бўлган. Бироқ...

— Бир куни мактабимизда ёзувчи Ўлмас Умарбековнинг “Одам бўлиш қийин” асари бўйича баҳс-мунозара бўлиб ўтди. Унда синфимиздаги ўқув-чилардан фақат қизлар фикр билдириб, китобни қўлдан қўймай ўқиганликларини, асар ниҳоятда ҳаётий ёзилганини таъкидлашди. Ҳатто асардан парча ёд айтиб беришди, — деб эслайди Абдурозик ака. — Шунда адабиёт фани ўқитув-чимиз Олим Рашидов “Китоб-ни фақат қизлар ўқиганими? Нега ўғил болалар ўқимаяп-ти?” деб қолди. Андиша куч-ли эди. Китобни ўқимаган бўлсам-да қизларнинг айтган-ларидан ёдимда қолганлари-га қўшимча қилиб фикр бил-дирдим. Кейин шу китобни топиб ўқидиму, бадиий ада-биёт, сўзга меҳрим ошиб кет-ди. Ҳатто адабиёт дарсларида ўқитувчим билан баҳслашиш-га, деворий газеталар тайёр-лашга берилиб кетдим.

Китобга, сўзга бўлган меҳр Абдурозик акани Низомий но-мидаги Тошкент давлат педа-гогика институтига етаклади. Бу даргоҳда у зукко олимлар — Натан Маллаев, Мазлума Асқаровадан сабоқ олиб, фан сирларидан янада чуқурроқ

Ta'lim fidoyilari

вокиф бўла бошлади. Инсти-тутни битиргач, устози Холиқ Абдурахмонов раҳбарлигида илмий тадқиқот ишларини олиб борди ва 1982 йилда “Ўзбек тили фразеологик бир-ликларининг структур-функ-ционал хусусиятлари” мавзусида номзодлик диссертацияни му-ваффақиятли ёқлади. Камина ҳам устоз билан Тошкент дав-лат санъат ва маданият инсти-тутининг “Ўзбек тили” кафедрасида бирга ишлаганимиз. Ру-сийзабон талабалар Абдурозик акадан ўзбек тилини меҳр билан ўрганар эдилар. Менга ҳам кўпинча талабалар билан дўстона муносабатда бўлиши, тилга қизиқиш уйғотиш учун имкон қадар ҳар бир дарсга

пухта тайёргарлик кўришни таъкидларди.

— Устозларим профессор Собир Мирвалиев, Иристой Кўчқортоевдан маънавий руҳ олардим, — дейди А.Рафиев — Улардаги муомала мадания-ти, илмга ташналик, камтар-лик доим мен учун ибрат мак-таби бўлиб келган.

Дарҳақиқат, Абдурозик ака-даги илмга ташналик устозла-ридан мерос. Буни у киши билан суҳбатлашган, сабогини олган инсонлар яхши билади. Шу кунга қадар унинг “Китоб-хон, тарбия ва нутқ”, “Ибора-лар нутқимиз қўрқи”, “Ўзбек тилининг амалий грамматика-си”, “Кундалик мулоқот сўзлашгичи”, “Нутқ маданияти ва давлат тилида иш юритиш” каби китоблари, иккита моно-графия, саккизта дарслик, ик-кита лугат, 120дан ортиқ ма-қолалари чоп этилган. Шунингдек, унинг “Ўзбек тили ва адабиётидан замонавий дарслар” номи билан 5та ус-лубий қўлланмаси, бта таъли-мий аудио ва видеодиск, “Рей-тинг тизимида баҳолаш” каби қўлланмалари таълим жараё-нига жорий этилди.

Халқ таълими аълочилиси Аб-дурозик Рафиевнинг 4-, 5-, 9-синфлар учун яратган “Ўзбек тили” дарслиги ва методик қўлланмаси Халқ таълими ва-зирлиги томонидан дарслик-лар ва ўқув-методик мажмуа-лар ишлаб чиқиш бўйича ўтка-зилган танловларда бир неча бор ғолиб бўлган бўлса, “Дав-лат тилида иш юритиш” дарс-лиги Олий ва ўрта махсус, Халқ таълими вазирликлари ҳамда Ўзбекистон Республика-си Президенти ҳузуридаги “Истеъдод” жамғармаси томо-нидан ўтказилган танловда “Йилнинг энг яхши дарслиги” деб топилган.

Абдурозик ака умр йўлдо-ши Лолахон опа билан уч фар-зандни тарбиялаб, эл-юрт қаторига қўшди. Ўғилларидан бири иқтисод фанлари номзо-ди, бири Тошкент давлат тех-ника университети магистри, қизи эса муаллима.

Махмуда ВАЛИЕВА

ФУТБОЛЧИЛАРИМИЗНИНГ МУҲИМ ҒАЛАБАСИ

2014 йили Бразилияда бўлиб ўтадиган навбатдаги жаҳон чемпионати 4-босқич саралаш баҳсларининг 5-турида Қатарнинг Доха шаҳридаги «Ас-Садд» клуби стадионида Ўзбекистон миллий терма жамоаси вакиллари маҳаллий терма жамоага қарши майдонга тушди.

Аввал ўтказилган учта ўйин натижасига кўра, ўз гуруҳида мушкул аҳволга тушиб қолган футболчиларимизнинг Қатардан ғалаба билан қайтиши сув ва ҳаводек муҳим эди.

Гарчи учрашув бошида мезбонлар ташаббусни қўлга олган бўлса-да, ўйин тақдирини ҳал қилган ягона гол 13-дақиқада икти-

дорли ярим ҳимоячимиз Санжар Турсунов томонидан киритилди. Жамоа сардори Сервер Жепаров бошлаб берган ҳужумни футболчиларимиз гол билан якунига етказишди.

Шундан сўнг қатарликлар мувозанатни тиклаш учун бир қатор хавфли ҳужумларни амалга оширди, бироқ дарвозабонимиз Игна-

тий Нестеров ҳамда ҳимоячиларимизнинг ишончли ҳаракати эвазига «истехком»имиз ишғол этилмади.

Кичик ҳисобдаги устунлик учрашув якунига қадар ўзгармади ва Миржалол Қосимов шогирдлари кучли рақибга қарши кечган оғир баҳсда қимматли 3 очкони қўлга киритди.

Гуруҳдаги иккинчи матч: Жанубий Корея ва Эрон терма жамоалари қарама-қаршилиги кеча тунда бўлиб ўтди.

Зоҳиджон ХОЛОВ

СПОРТСЕВАР ЁШЛАРНИНГ МУВАФФАҚИЯТИ

шароит ва кенг имкониятлар сабаб юзага чиқмоқда

Бундан бир неча йил олдин биргина сузиш ҳаваси билан иш бошлаган Олмазор туманидаги 23-Олимпия заҳиралари ихтисослашган болалар ва ўсмирлар спорт мактабида бутун қатор сув спорти йўналишлари фаолияти йўлга қўйилди.

— Айни кунда масканимиздаги 481 нафар ўғил-қиз ўзи қизиққан спорт йўналишлари бўйича 34 нафар малакали мураббийдан сабоқ олмоқда, — дейди спорт маскани директорининг ўқув-тарбиявий ишлари бўйича ўринбосари Оксана Панкова. — Ҳозир мактабимизда сув спорти турларига ихтисослашган еттига бўлим — синхрон сузиш, слаомда эшкак эшиш, байдарка ва каноэда эшкак эшиш, сузиш, сувга сакраш, теннис ва спорт гимнастикаси фаолияти ташкил этилди. Республикаимизда спортнинг кўплаб турлари каби сув спортига ҳам катта эътибор қаратилаётгани бонс ёшларимиз, шогирду тарбияланувчиларимиз мамлакат ва халқаро миқёсдаги мусобақаларда муносиб иштирок этиб, зафарли олимлар ва ютуқлар билан қайтишмоқда. 2009 йили мактабимиз ўқув-

чиси Андрей Пекут Осиё чемпионатида иштирок этиб, байдарка ва каноэда эшкак эшиш бўйича бронза медали соҳиби бўлди. 2011 йили Рафаэль Мифтахов, Валерий Каванцов, Владимир Белявцев, Тўлқин Абдумуротов слаомда эшкак эшиш, қизларимиздан Анастасия Рўзметова, Юля Ким, Шоҳида Зоҳидова синхрон сузиш бўйича Осиё чемпионатида муваффақият қозонишди. Жорий йилда эса Филипп Ягнов, Георгий Третьяков, Алёна Сентяброва Осиё чемпионатида спорт рақси йўналиши бўйича совринли ўрин соҳиби бўлди. Шу билан бирга, масканимиз ўқувчилари сузиш бўйича «Умид ниҳоллари» спорт мусобақаларининг шаҳар босқичида иштирок этиб, 5-7-синфлар ўртасида 1-ўринни, 8-9-синфлар ўртасида эса 2-ўринни қўлга киритишди. Мусобақанинг республика

босқичида Артём Пухнатый 1-ўринни қўлга киритди.

Шубҳасиз, ўқувчиларнинг бундай ютуқларни қўлга киритиши спорт мактабида яратилган шароитларга ҳам боғлиқ. Шу маънода, спортсевар ўғил-қизларнинг истеъдодини намоён этиш, талаб даражасидаги шароитларни яратиш ва улардан болаларнинг тўлақонли фойдаланишини таъминлаш мақсадида 2010 йили Болалар спортини ривожлантириш жағмаси томонидан спорт маскани капитал таъмирдан чиқарилиб, янги жиҳозлар билан таъминланди. Жорий йилда эса янги ўқув йили ва кузқиш мавсумига тайёргарлик доирасида ўқув биноси ҳамда спорт зали қайта таъмирланди.

Барча зamonaviy талабларга жавоб берувчи бу масканда таълим-тарбия олаётган ўқувчиларнинг саломатлигини, жисмоний ривожланишини мактаб ҳамшираси Марина Шаховская мунтазам назорат қилиб боради.

— Бир неча йиллар-

дан буён мунтазам синхрон сузиш билан шуғулланаман. Бу мактабга келганимдан бери профессионал тайёргарлик борасида анча илдамлаганимни таъкидлашим зарур. Чунки мажбуриятимни оширишда чуқур билим ҳамда тажрибага эга кўплаб устозларимнинг сабоқларига таянаман. Ютуқларим замирида ҳам айнан шу олимлар ётиши шубҳасиз, — дейди мактабнинг синхрон сузиш йўналиши ўқувчиси. Халқаро тоифадаги спорт устаси Шоҳида Зоҳидова. — Шу йили спорт йўналишида Зулфия номидаги Давлат мукофоти совриндори бўлганим менга катта қувонч бахш этди. Айни дамда устозларим — Галина Краснова, Алина Пионтовская, Оксана Бортникова бошчилигида ноябрь ойида Дубайда ўтказиладиган Осиё чемпионатида тайёргарлик кўраяман. Энг катта орзуим — Олимпиада ўйинларида иштирок этиш ва голиб бўлиш.

Кувонарлиси, ёш бўлишига қарамай, ўзига хос тажрибага эга бу спортчи қиз синхрон сузиш бўйича 2009 йили Японияда ўтган Осиё биринчилигида кумуш, 2010 йили Хитойдаги Осиё чемпионатида кумуш ва бронза, 2011 йили Малайзияда ўтказилган Халқаро турнирда иккита олтин медални қўлга киритди, ўтган йили Осиё чемпионатида ҳам муваффақиятли қатнашди.

Зamonaviy спорт мактаби, яратилган кенг имкониятлар, малакали мураббийларнинг маҳорати спортсевар ёшларни муваффақиятлар сари етакламоқда.

Гулёз ОРИФЖОНОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

Россиянинг Калининград шаҳрида футбол бўйича ноғирон-ампутантлар ўртасида Х жаҳон чемпионати бўлиб ўтди. Унга амалдаги голиб сифатида йўл олган Ўзбекистон терма жамоаси қаторасига учинчи бора дунёда тенгсиз эканини исботлашга муваффақ бўлди.

Юртимизда ноғирон-ампутантларнинг спорт билан шуғулланиши учун ҳам барча шароитлар яратилган, имкониятлар эшиги очилган. Бу бора-

ни яни 7:0, Либерияни 8:2, Англияни 4:2 ва Украина 4:0 ҳисобида мағлубиятга учратиб, «Б» гуруҳида 1-ўринни банд этди. Ярим финал ўйини Аргентина терма жамоасига қарши кечди ва унда ҳамюртларимиз рақиб дарвозасини жаҳонсиз тўрт бор аниқ нишонга олди.

Хал қилувчи баҳсда юртдошларимизга мезбон жамоа қаршилик кўрсатганига қарамай, ўз иродаси ва кучли матонатини намоён этган

УЧ КАРРА ЖАҲОН ЧЕМПИОНИ!

Бу шарафга Ўзбекистон фарзандлари сазовор бўлди

даги амалий сайё-ҳаракатлар нечоғлик тўғри йўлга қўйилганига футболчи-ампутантларимизнинг ёрқин ғалабалари мисолида яна бир карра амин бўлдик.

Мундиалда юртдошларимиздан ташқари, Аргентина, Англия, Польша, Эрон, Салвадор, Гана, Туркия, Украина, Россия, Либерия ва Япониядан келган сайёрамизнинг энг кучли жамоалари қатнашди. Икки гуруҳга бўлиниб, куч сынашган терма жамоалардан ўз гуруҳида дастлабки икки ўринни забт этганлари ярим финалга йўл олди. Ўзбекистонлик ампутантлар Туркияни 6:1, Япо-

ўзбекистонлик ампутант футболчилар Хайдарали Турсунбоевнинг ягона голи эвазига бош совринга эга бўлди.

Эслатиб ўтамиз, ўзбекистонлик ампутантлар терма жамоаси 2007 йили Туркия ва 2010 йили Аргентинада кечган жаҳон чемпионатларида ҳам зафар қўчган. Ўйиборлиси вакилларимиз 2010 йилги мундиал финалида ҳам айнан мезбонларга қарши тўп сурган ва ғалаба қозонганди. Яна бир ўхшаш факт: аввалги финалда ҳам Хайдарали Турсунбоев гол муаллифига айланганди.

ХАБАРИНГИЗ БОРМИ?

Пойтахтимиздаги Республика олимпия заҳиралари теннис мактаби кортларида ўз ниҳосига етган Профессонал теннисчилар уюшмаси (АТР) мусобақалари тақвимида кирувчи эркаклар ўртасидаги «Челленджер» туркумидаги халқаро турнир голиб ва совриндорлари аниқланди.

Унинг элқалик матчларида беларуслик Владимир Игнатик кучли рақибни словакиялик Лукаш Лачконни 6:3, 7:6 ҳисобида мағлуб этиб, бош соврин билан тақдирланди.

Жуфтлик баҳсларида германиялик теннисчилар дуэти: Андре Бегманн ва Мартин Эмрих австралиялик Рамиз Жунаид ҳамда германиялик Франк Мозерни 6:7, 7:6, 10:8 ҳисобида енгди.

Зоҳиджон ХОЛОВ

Ҳурматли Ҳанифа КАРИМОВА!

Сизни таваллуд айёмингиз билан табриклаймиз. Ўқувчи-ёшларга фан сирларини ўргатишдаги бой тажрибангизни қадрлаймиз. Сизга оилавий бахт, сиҳат-саломатлик, ёш авлод таълим-тарбияси йўлида педагогик фаолиятингизда муваффақиятлар тилаймиз.

Тошкент вилояти педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти математика ўқитувчилари курси тингловчилари.

«O'ZBEKISTON» nashriyot-matbaa ijodiy uyi

«O'zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyi tashkilotlarini hamkorlikka taklif etib, nashriyotlik va matbaa mahsulotlarining barча tur-larini, jumladan:

- badiiy va bolalar adabiyoti;
- ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar;
- ensiklopediyalar;
- rangli va bezakli mahsulotlar (albomlar, plakatlar, bukletlar, adres papkalari va boshqalar);
- qat'iy hisobda turuvchi raqamli blankalar, chек va ruyxatga oluvchi kitoblar;
- o'quv anjomlari (umumiy daftarlar, kundaliklar, rasmlar daftarlari va boshqalar);
- import urini bosa digan xalq iste'moli mol-lari;
- A4 va boshqa formatlardagi ofis-xujalik qog'ozlari, kancelyariya kitoblari va boshqalarni shartnoma asosida, qisqa mudatlarda, yuqori sifat dаражасида, kелишилган narxlarda tayyorlab bеришини маълум қилади.

Мурожаат учун манзил: Ўзбекистон Республикаси, 100129,

Тошкент шаҳар, Навоий кўчаси, 30.

Телефонлар: 244-34-01, 244-38-93, 244-37-81

Факс: (371) 244-38-10, 244-87-55.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

Web: www.iptd-uzbekistan.uz

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Madamin ARIPJANOV, Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOROV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA, Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari), "Учитель Узбекистана", Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

9 772010 641009

INDEKS: 149, 150. Г-1018.

Tiraj 33053.

Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat» dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqrit qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda

erkin narxda

Dizaynerlar:
Malohat TOSHOVA,
Liliya BINASHEVA.
Nashriyot muharriri:
Nasiba ERXONOVA.
Nashriyot:
Sherali NAMOZOV.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksionerlik kompaniyasi boshmaxonasi.

Korxona manzili:
«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Y'a skyn — 21.30
Topshirildi — 21.40